
Kyrkomötet Kyrkostyrelsens skrivelse 2011:7

Tystnadsplikt m.m.

Kyrkostyrelsen överlämnar denna skrivelse till kyrkomötet.

Uppsala den 16 juni 2011

Anders Wejryd

Helén Ottosson Lovén

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen framläggs förslag till olika ändringar i kyrkoordningen och kyrkohandboken, som rör tystnadsplikten i Svenska kyrkan. Benämningen av det som omfattas av diakoners tystnadsplikt ändras från *”själavårdande samtal”* till *”enskild själavård”*. Inledningstexten till Tolfte avdelningen ändras. Det införs ett förbud mot att röja uppgifter i Svenska kyrkans familjerådgivning. Förbudet hindrar dock inte att uppgifter i vissa fall lämnas för en anmälan till socialtjänsten eller polis- och åklagarmyndighet eller då det föreligger uppgifts- informations- eller anmälningsplikt enligt lag. Vidare införs en uttrycklig skyldighet för den som i Svenska kyrkans verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd att anmäla detta till socialnämnden.

Dessutom tar kyrkostyrelsen ställning till ett antal frågor som diskuteras i utredningen och som aktualiseras i olika remissyttranden, men där utredningen inte lägger några förslag till ändringar i kyrkoordningen. Det handlar snarare om hur kyrkoordningen ska tolkas och tillämpas.

Vidare ges i skrivelsen förslag till nya och ändrade bestämmelser om offentlighet för handlingar. Det föreslås att det i kyrkoordningen införs en bestämmelse som gör det möjligt att hemlighålla uppgift om en enskilds bostadsadress m.m. i de fall det kan antas att den enskilde kan komma att utsättas för hot eller våld eller lida annat allvarligt men.

Dessutom föreslås att det införs en bestämmelse om förbud mot att röja uppgifter om enskildas personliga och ekonomiska förhållanden som förekommer i kyrkans verksamhet med framställning av statistik. Det föreslås också att 54 kap. 5 § ändras så att förbudet att röja uppgifter om affärs- och driftsförhållanden kommer att omfatta även sådana förhållanden hos bolag, förening eller stiftelse som driver affärsverksamhet och där kyrkan utövar ett bestämmande inflytande. Slutligen föreslås att 54 kap. 6 § förtydligas.

I kyrkohandboken föreslås ändringar i inledningstexten till kapitlet om bikt samt tillägg med ett aktualiserande av tystnadsplikten i vigningslöftena i kapitlen Prästvigningsmessa och Diakonvigningsmessa.

Innehåll

Skrivelsens huvudsakliga innehåll	1
Kyrkostyrelsens förslag till kyrkomötesbeslut	3
Förslag till ändringar i kyrkoordningen och kyrkohandboken	3
Kyrkoordningen	3
Kyrkohandboken.....	9
1. Tystnadsplikten i Svenska kyrkan	11
1.1 Bakgrund.....	11
1.2 Nu gällande bestämmelser om tystnadsplikt inom Svenska kyrkan	12
1.3 Uppdrag från kyrkomötet 2006	13
1.4 2008 års tystnadspliktsutredning	14
2. Diakoners tystnadsplikt, terminologi	15
3. Ändringar i inledningstext	
Tolfte avdelningen: Handlingar och register m.m.	16
3.1 Inledningstext tolfte avdelningen.....	16
3.2 Förslag om ytterligare ändringar i kyrkoordningen.....	18
4. Tystnadsplikt och sekretess i kyrkans familjerådgivning samt anmälningsskyldighet	19
4.1 Förbud mot att röja uppgifter i kyrkans familjerådgivning	19
4.2. Anmälningsskyldighet	21
5. Nya och ändrade bestämmelser om offentlighet för handlingar.....	26
5.1 Generellt förbud mot att röja adressuppgifter m.m. beträffande personer som är förföljda	26
5.2 Förbud mot att röja uppgifter i verksamhet som avser framställning av statistik	30
5.3 Förbud mot att röja uppgifter om affärs- och driftsförhållanden för bolag, förening eller stiftelse där kyrkan utövar ett bestämmande inflytande	32
5.4 Ändring av bestämmelsen om förbud mot att röja uppgifter vid upphandling m.m.	34
6. Övergångsbestämmelser	37
7. Frågor beträffande tillämpning av tystnadsplikten.....	37
7.1 Handledning.....	37
7.2 Information om att själavård ägt rum	38
7.3 Avgränsning av begreppet ”enskild själavård”	39
7.4 Tystnadsplikten inom telefonsjälavården	41
7.5 Tystnadsplikt vid e-post, internet och sms.....	43
8. Inledningstext om bikt samt vigningslöften vid präst- och diakonvigning i kyrkohandboken	44
8.1 Bikt, inledningstext.....	44
8.2 Vigningslöften för präst och diakon	45
Utdrag ur kyrkostyrelsens protokoll	47
Bilaga 1 Redovisning av remissutfall.....	48

1. Kyrkomötet beslutar i fråga om kyrkoordningen (SvKB 1999:1) att anta kyrkostyrelsens förslag enligt nedan till ändringar i kyrkoordningen.
2. Kyrkomötet beslutar i fråga om *Den svenska kyrkohandboken I* (SKFS 1986:3) att anta kyrkostyrelsens förslag enligt nedan till ändringar i *Den svenska kyrkohandboken I*.

Förslag till ändringar i kyrkoordningen och kyrkohandboken

Kyrkoordningen

Kyrkomötet beslutar i fråga om kyrkoordningen (SvKB 1999:1)

dels att 32 kap. 9 och 12 §§, 54 kap. 1, 5, 6, 14, 15 och 16 §§ samt inledningen till tolfte avdelningen ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas fem nya paragrafer, 54 kap. 4 b-d, 13 a och 15 a §§ samt två nya rubriker närmast före 54 kap. 4 d och 13 a §§ av följande lydelse,

dels att kapitelrubriken till 54 kapitlet ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

32 kap. Uppdraget som diakon

9 § Den som är eller har varit behörig att utöva uppdraget som diakon har tystnadsplikt i fråga om sådant som han eller hon därvid har fått veta under *själavårdande samtal*.

Tystnadsplikten hindrar dock inte att en sådan uppgift lämnas ut om

- personen ifråga medger att uppgiften lämnas ut,
- diakonen har ålagts att uttala sig under ed, *eller*
- det föreligger uppgifts-, informations- eller anmälnings-skyldighet enligt lag.

12 § Domkapitlet får förklara en diakon obehörig att utöva kyrkans vigningstjänst, besluta om provotid för fortsatt behörighet eller tilldela diakonen skriftlig erinran, om diakonen

1. har brutit de löften som han eller hon har givit vid vigningen,
2. har brutit sin tystnadsplikt i fråga om sådant som han eller hon har fått veta under *själa-*

9 § Den som är eller har varit behörig att utöva uppdraget som diakon har tystnadsplikt i fråga om sådant som han eller hon därvid har fått veta under *enskild själavård*.

Tystnadsplikten hindrar dock inte att en sådan uppgift lämnas ut om

- personen ifråga medger att uppgiften lämnas ut,
- diakonen har ålagts att uttala sig under ed,
- det föreligger uppgifts-, informations- eller anmälnings-skyldighet enligt lag, *eller*
- *det föreligger anmälnings-skyldighet enligt 54 kap. 13 a §.*

12 § Domkapitlet får förklara en diakon obehörig att utöva kyrkans vigningstjänst, besluta om provotid för fortsatt behörighet eller tilldela diakonen skriftlig erinran, om diakonen

1. har brutit de löften som han eller hon har givit vid vigningen,
2. har brutit sin tystnadsplikt i fråga om sådant som han eller hon har fått veta under *enskild*

vårdande samtal,

3. på grund av sjukdom eller av annan liknande anledning har förlorat förmågan att rätt utöva vigningstjänsten, eller

4. genom brottslig gärning, på grund av sitt levnadssätt eller på annat sätt i avsevärd mån har skadat det anseende en diakon bör ha.

Om domkapitlet beslutar om provotid ska den pågå tre år.

Om diakonen under provotiden på nytt visar sig olämplig för sitt uppdrag ska han eller hon förklaras obehörig.

själavård,

3. på grund av sjukdom eller av annan liknande anledning har förlorat förmågan att rätt utöva vigningstjänsten, eller

4. genom brottslig gärning, på grund av sitt levnadssätt eller på annat sätt i avsevärd mån har skadat det anseende en diakon bör ha.

Om domkapitlet beslutar om provotid ska den pågå tre år.

Om diakonen under provotiden på nytt visar sig olämplig för sitt uppdrag ska han eller hon förklaras obehörig.

Tolfte avdelningen: Handlingar och register

Inledning

[...]

Det är nödvändigt att det för bikt och enskild själavård råder *en absolut tystnadsplikt*. Den bekända och förlåtna synden är för alltid utplånad.

Förtroendet för den enskilda själavården kräver att prästen inte kan befrias från sin tystnadsplikt. Även i övrigt måste människor som deltar i församlingens verksamhet kunna lita på att uppgifter om deras personliga förhållanden inte förs vidare.

[...]

[...]

Det är nödvändigt att det för bikt och för enskild själavård råder *tystnadsplikt*. *Kyrkans själavård bedrivs på Kristi uppdrag.* Den bekända och förlåtna synden är för alltid utplånad.

Prästen kan inte befrias från sin tystnadsplikt. Diakonens tystnadsplikt gäller med vissa undantag men är annars lika sträng. Även i övrigt måste människor som deltar i församlingens verksamhet kunna lita på att uppgifter om deras personliga förhållanden inte förs vidare.

[...]

54 kap. Undantag från offentlighet för handlingar

1 § Förbud gäller mot att röja sådana uppgifter som har anförtratts en biskop eller präst under bikt eller enskild själavård.

Förbud gäller också mot att röja sådana uppgifter som har anförtratts en diakon under *själavårdande samtal*.

54 kap. Undantag från offentlighet för handlingar

m.m.

1 § Förbud gäller mot att röja sådana uppgifter som har anförtratts en biskop eller präst under bikt eller enskild själavård.

Förbud gäller också mot att röja sådana uppgifter som har anförtratts en diakon under *enskild själavård*.

4 b § *Förbud gäller mot att röja uppgift om en enskilds bostadsadress eller annan jämförbar uppgift som kan lämna upplysning om var den enskilde bor stadigvarande eller tillfälligt, den enskildes telefonnummer, e-postadress eller annan jämförbar uppgift som kan användas för att komma i kontakt med denne samt för motsvarande uppgifter om den enskildes anhöriga, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne kan komma att utsättas för hot eller våld eller lida annat allvarligt men om uppgiften röjs.*

4 c § *I verksamhet som avser framställning av statistik gäller förbud mot att röja uppgift som avser en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden och som kan hänföras till den enskilde. Förbudet gäller om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att personen i fråga eller någon närstående lider skada eller men.*

Förbud mot att röja uppgifter i kyrkans familjerådgivning

4 d § *I kyrkans familjerådgivning gäller förbud mot att röja uppgifter som en enskild har lämnat i förtroende eller som har inhämtats i samband med rådgivningen.*

Av socialtjänstlagen (2001:453) framgår att förbud mot att röja uppgifter också gäller i familjerådgivning enligt den lagen.

5 § I kyrkans affärsverksamhet gäller förbud mot att röja uppgifter om affärs- och driftsförhållanden, om det kan antas att någon som driver likartad rörelse gynnas om uppgiften röjs.

5 § I kyrkans affärsverksamhet gäller förbud mot att röja uppgifter om affärs- och driftsförhållanden, om det kan antas att någon som driver likartad rörelse gynnas om uppgiften röjs. *Under motsvarande förutsättningar gäller förbud hos*

Svenska kyrkan och dess organisatoriska delar mot att röja uppgifter om affärs- och driftsförhållanden hos bolag, förening eller stiftelse som driver affärsverksamhet och där kyrkan utövar ett bestämmande inflytande.

6 § *I sådan verksamhet som avser förvärv, överlåtelse, upplåtelse eller användning av egendom, tjänst eller annan nytthet gäller förbud mot att röja uppgifter. Förbudet gäller när verksamheten bedrivs i sådan form att inhämtade anbud eller motsvarande erbjudanden ska offentliggöras vid en viss tidpunkt som är fastställd för ärendet.*

6 § *Förbud gäller mot att röja uppgifter som hänför sig till ärende om förvärv, överlåtelse, upplåtelse eller användning av egendom, tjänst eller annan nytthet, om det kan antas att kyrkan lider skada om uppgiften röjs.*

Om ett ärende enligt första stycket rör upphandling, får uppgifter som rör anbud inte i något fall lämnas till någon annan än den som har lämnat anbudet förrän alla anbud offentliggörs eller beslut om leverantör och anbud har fattats eller ärendet dessförinnan har slutförts.

Anmälningsskyldighet

13 a § *Den som i kyrkans verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd är skyldig att genast anmäla detta till socialnämnden.*

14 § *Förbud mot att röja uppgifter enligt 1 § andra stycket, 2 § första stycket och 3–13 §§ till skydd för enskild gäller inte i förhållande till den enskilda personen själv och kan i övrigt helt eller delvis efterges av honom eller henne.*
Förbud mot att röja uppgifter enligt 1 § andra stycket hindrar inte heller att uppgiften lämnas om
– diakonen har ålagts att uttala sig under ed,
eller
– det föreligger uppgifts-,

14 § *Förbud mot att röja uppgifter enligt 1 § andra stycket, 2 § första stycket och 3–13 §§ till skydd för enskild gäller inte i förhållande till den enskilda personen själv och kan i övrigt helt eller delvis efterges av honom eller henne.*
Förbud mot att röja uppgifter enligt 1 § andra stycket hindrar inte heller att uppgiften lämnas om
– diakonen har ålagts att uttala sig under ed,
– det föreligger uppgifts-, informations- eller anmälnings-

informations- eller anmälnings-
skyldighet enligt lag.

skyldighet enligt lag,
eller
*det föreligger en sådan anmäl-
ningsskyldighet som anges i*
13 a §.

KsSkr 2011:7

15 § Förbud mot att röja uppgifter
enligt 2 § första stycket och
3–13 §§ hindrar inte att uppgif-
ten lämnas till
1. kyrkans organisation för
revision, tillsyn och överprövning,
2. en myndighet, om uppgifts-
skyldigheten följer av en lag eller
har beslutats med stöd av en lag,
eller
3. företrädare för en arbetstagar-
organisation eller till skydds-
ombud, om uppgifts- eller infor-
mationsplikten följer av en lag
eller ett kollektivavtal.

15 § Förbud mot att röja uppgifter
enligt 2 § första stycket,
3–4 c §§ samt 5–13 §§ hindrar
inte att uppgiften lämnas till
1. kyrkans organisation för
revision, tillsyn och överprövning,
2. en myndighet, om uppgifts-
skyldigheten följer av en lag eller
har beslutats med stöd av en lag,
3. *socialnämnden enligt 13 a §*
eller
4. företrädare för en arbetstagar-
organisation eller till skydds-
ombud, om uppgifts- eller infor-
mationsplikten följer av en lag
eller ett kollektivavtal.

15 a § Förbud mot att röja uppgifter
enligt 4 d § gäller inte i förhåll-
ande till den enskilda personen
själv och kan i övrigt helt eller
delvis efterges av honom eller
henne.

Förbud mot att röja uppgifter
enligt 4 d § hindrar inte heller att
uppgiften lämnas
– av den som inom familjeråd-
givningen får kännedom om att
ett barn utnyttjas sexuellt eller
utsätts för fysisk eller psykisk
misshandel i hemmet för en
anmälan till socialnämnden,
– till polis- och åklagarmyndig-
het om uppgiften angår miss-
tanke om brott mot en person
som är under 18 år och brottet
rör 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken
eller lagen (1982:316 med för-
bud mot könsstympning av
kvinnor,
– till polismyndighet om upp-
giften behövs för att förhindra
ett förestående brott, eller
– om det föreligger uppgifts-,
informations- eller anmälnings-
plikt enligt lag.

KsSkr 2011:7	16 § Utöver vad som gäller enligt 15 § får uppgifter som <i>omfattas av förbud enligt 2 § första stycket och 3–13 §§</i> lämnas till 1. polis- och åklagarmyndighet, om uppgiften behövs i en anmälan om brott, 2. socialtjänsten, om uppgiften innebär att man känner till att en person som är under 18 år miss-handlas i hemmet eller om ett ingripande till personens skydd av någon annan anledning behövs, 3. hälso- och sjukvårdsmyndighet eller socialtjänsten, om uppgiften avser ett allvarligt och fortgående missbruk eller en allvarlig sjukdom och det är nödvändigt att röja uppgiften för att inte den enskilda personens liv eller hälsa ska sättas i allvarlig fara.	16 § Utöver vad som gäller enligt 15 § får uppgifter som <i>avses där</i> lämnas till 1. polis- och åklagarmyndighet, om uppgiften behövs i en anmälan om brott, 2. hälso- och sjukvårdsmyndighet eller socialtjänsten, om uppgiften avser ett allvarligt och fortgående missbruk eller en allvarlig sjukdom och det är nödvändigt att röja uppgiften för att inte den enskilda personens liv eller hälsa ska sättas i allvarlig fara.

Detta beslut träder i kraft den 1 januari 2012.

Kyrkomötet beslutar i fråga om *Den svenska kyrkohandboken I* (SKFS 1986:3) att inledningen till kapitlet Bikt ska ha följande lydelse.

Kyrkomötet beslutar i fråga om *Den svenska kyrkohandboken 2* (SKFS 1987:2) att kapitlen Prästvigningmässa och Diakonvigningmässa ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Bikt

Inledningstext

[...]

Den som önskar bikta sig kontaktar en präst. Prästen har enligt *gällande lag ovillkorlig tystnadsplikt* för vad som yttras vid bikt eller *själavårdande samtal*. Bikten kan föregås av samtal. Prästen kan under samtalet eller i samband med bikten före avlösningen ge råd, uppmuntran och förmaning.

[...]

[...]

Den som önskar bikta sig kontaktar en präst. Prästen har enligt *gällande kyrkoordning absolut tystnadsplikt* för vad som yttras vid bikt eller *enskild själavård*. *Det finns stöd för denna tystnadsplikt även i lag*. Bikten kan föregås av samtal. Prästen kan under samtalet eller i samband med bikten före avlösningen ge råd, uppmuntran och förmaning.

[...]

Prästvigning

Frågorna

B Vill ni i Guds den treeniges namn åtaga er uppdraget att vara präst och utöva detta så, att Gud blir ärad, kyrkan uppbyggd och Guds vilja förverkligad i världen?

K Ja.

B Vill ni stå fasta i kyrkans tro, rent och klart förkunna Guds ord, så som det är oss givet i den heliga Skrift och så som det är omvittnat i vår kyrkas beaktelse, och rätt förvalta sakramenten?

K Ja.

B Vill ni i er tjänst följa vår kyrkas ordning och förverkliga er kallelse med Kristus som förebild?

K Ja.

B Vill ni leva så bland människor, att ni blir vittnen om Guds kärlek och om försoningens hemlighet?

K Ja.

B Vill ni i Guds den treeniges namn åtaga er uppdraget att vara präst och utöva detta så, att Gud blir ärad, kyrkan uppbyggd och Guds vilja förverkligad i världen?

K Ja.

B Vill ni stå fasta i kyrkans tro, rent och klart förkunna Guds ord, så som det är oss givet i den heliga Skrift och så som det är omvittnat i vår kyrkas beaktelse, och rätt förvalta sakramenten?

K Ja.

B Vill ni i er tjänst följa vår kyrkas ordning, *iaktta den tystnadsplikt som åvilar en präst* och förverkliga er kallelse med Kristus som förebild?

K Ja.

B Vill ni leva så bland människor, att ni blir vittnen om Guds kärlek och om försoningens hemlighet?

K Ja.

Diakon- och diakonissvigning

Frågorna

<i>B</i>	Vill ni i Guds den treeniges namn åtaga er uppdraget att vara diakon och utöva detta så, att Gud blir ärad, kyrkan uppbyggd och Guds vilja förverkligad i världen?	<i>B</i>	Vill ni i Guds den treeniges namn åtaga er uppdraget att vara diakon och utöva detta så, att Gud blir ärad, kyrkan uppbyggd och Guds vilja förverkligad i världen?
<i>K</i>	Ja.	<i>K</i>	Ja.
<i>B</i>	Vill ni stå fasta i kyrkans tro, hjälpa dem som behöver er tjänst och stå på de förtrycktas sida?	<i>B</i>	Vill ni stå fasta i kyrkans tro, hjälpa dem som behöver er tjänst och stå på de förtrycktas sida?
<i>K</i>	Ja.	<i>K</i>	Ja.
<i>B</i>	Vill ni i er tjänst följa vår kyrkas ordning och förverkliga er kallelse med Kristus som förebild?	<i>B</i>	Vill ni i er tjänst följa vår kyrkas ordning, <i>iakta den tystnadsplikt som åvilar en diakon</i> och förverkliga er kallelse med Kristus som förebild?
<i>K</i>	Ja.	<i>K</i>	Ja.
<i>B</i>	Vill ni leva så bland människor, att ni blir vittnen om Guds kärlek och om försoningens hemlighet?	<i>B</i>	Vill ni leva så bland människor, att ni blir vittnen om Guds kärlek och om försoningens hemlighet?
<i>K</i>	Ja.	<i>K</i>	Ja.

Detta beslut träder i kraft den 1 januari 2012.

1. Tystnadsplikten i Svenska kyrkan

1.1 Bakgrund

Den kyrkliga tystnadsplikten har sin grund i kyrkans själavårdsansvar. Kristus har gett sina lärjungar och med dem hela kyrkan uppdraget att i hans namn, på hans vägnar förkunna evangelium om syndernas förlåtelse (Luk 24:46–48). Han har också gett sina lärjungar och med dem hela kyrkan uppdraget att på hans vägnar utöva själavård.

Prästens tystnadsplikt vid bikt och enskild själavård är absolut och är knuten till möjligheten att på Kristi uppdrag förlåta synder. Bakgrunden är bl.a. följande Jesusord: ”Om ni förlåter någon hans synder, så är de förlåtna, och om ni binder någon i hans synder, så är han bunden” (Joh 20:23). Men även om prästens tystnadsplikt har sitt upphov i bikten så har det naturligtvis funnits krav på att prästen ska vara restriktiv när det gäller att föra vidare uppgifter som kommit fram även i andra samtal av själavårdskaraktär än bikt.

Enligt den offentlighetsprincip som är en del av 1975 års regeringsform kom det att krävas ett uttryckligt lagstöd för att tystnadsplikt skulle gälla. Detta gällde även inom Svenska kyrkan som då var offentlig-rättsligt reglerad. Det kom att innebära att prästens reglerade tystnadsplikt endast omfattade bikten – där det fanns ett särskilt lagskydd – och inte annan själavård. Trots att bestämmelser om det saknades hade det ändå ansetts ingå i prästämbetet att tystnadsplikt även gällde för annan själavård. Kyrkolagsutskottet konstaterade således vid 1975 års kyrkomöte: ”Oavsett vilka lagregler som funnits har otvivelaktigt tystnadsplikt för präst angående vad han erfarit i själavårdsärende sedvanerättsligt ansetts gälla.”

1975 års kyrkomöte anhöll hos regeringen om en utredning med uppgift att lägga fram förslag till lagstiftning om prästs tystnadsplikt. Regeringen lämnade till 1979 års kyrkomöte ett förslag till ny lag om tystnadsplikt för präst i Svenska kyrkan där själavårdande samtal inkluderades med följande lydelse: ”Den som är prästvigd i Svenska kyrkan har tystnadsplikt i fråga om det som han har erfarit under hemligt skriftermål eller under själavårdande samtal i övrigt.”

Kyrkomötet föreslog att ordet ”hemligt” i lagförslaget skulle bytas ut mot ”enskilt”. En ny lag om tystnadsplikt för präst inom Svenska kyrkan infördes 1981. Tystnadsplikt kom att omfatta det prästen ”erfarit under enskilt skriftermål eller under själavårdande samtal i övrigt”. Bestämmelsen fördes sedan över i 1992 års kyrkolag.

På uppdrag av 1994 års kyrkomöte tillsattes en utredning som resulterade i betänkandet Prästens tystnadsplikt (Svenska kyrkans utredningar 1995:4). På grundval av betänkandet begärde 1996 års kyrkomöte en ändring i kyrkolagen (CsSkr 1996:4, 2KL 1996:2, KsSkr 1996:1), vilken beslutades av riksdagen enligt förslag i prop. 1996/97:97. Ändringen innebar i huvudsak att ”själavårdande samtal” ersattes av ”enskild själavård”. Det innebar att tystnadspliktbestämmelserna fick följande lydelse:

Den som är eller har varit behörig att utöva det kyrkliga ämbetet som präst i Svenska kyrkan har tystnadsplikt i fråga om uppgifter som han eller hon därvid har erfarit under bikt eller enskild själavård.

Bestämmelsen om prästens tystnadsplikt överfördes i sak oförändrad i kyrkoordningen som trädde i kraft år 2000, även om det skedde med nya rättsliga förutsättningar (30 kap. 3 § respektive 31 kap. 9 § kyrkoordningen). Biskopsmötet har sett det som sitt ansvar att göra en pastoral tolkning av de regler som gäller. År 2000 gav man ut biskopsbrevet *Tystnadsplikt och sekretess i Svenska kyrkans arbete*, vilket reviderades år 2004.

Någon särskild reglering av diakoners tystnadsplikt fanns inte före kyrkoordningens ikraftträdande. Innan dess gällde för diakoner och alla andra inom församlingsarbetet föreskrifterna i 7 kap. 33 § sekretesslagen (1980:100) om sekretess i Svenska kyrkans församlingstvårdande verksamhet.

Bestämmelser om diakonens tystnadsplikt utformades av 1999 års kyrkomöte och infördes i kyrkoordningen 2000. Till skillnad mot vad som gäller beträffande prästens absoluta tystnadsplikt anges vissa omständigheter som helt eller delvis kan upphäva tystnadsplikten. Bestämmelserna om diakons tystnadsplikt ändrades och fick sin nuvarande lydelse genom beslut av 2003 års kyrkomöte då bl.a. ett förtydligande gjordes beträffande i vilka fall en diakon, trots sin tystnadsplikt, får röja en uppgift som har anförtratts vid självvårdande samtal.

Bestämmelserna har följande lydelse (32 kap. 9 § kyrkoordningen):

Den som är eller har varit behörig att utöva uppdraget som diakon har tystnadsplikt i fråga om sådant som han eller hon därvid har fått veta under självvårdande samtal. Tystnadsplikten hindrar dock inte att en sådan uppgift lämnas ut om

- personen ifråga medger att uppgiften lämnas ut,
- diakonen har ålagts att uttala sig under ed, eller
- det föreligger uppgifts-, informations- eller anmälningsskyldighet enligt lag

Socialstyrelsen gav i januari 2004 ut handboken *Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn*. Där redovisas vad som i föreskrifterna om anmälningsskyldigheten enligt socialtjänstlagen avses med yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet när det gäller anmälningsskyldigheten enligt socialtjänstlagen. Med yrkesmässig verksamhet avses i Socialstyrelsens allmänna råd sådan verksamhet som bedrivs kontinuerligt och i förvärvssyfte. Trossamfundens verksamhet bedrivs inte i förvärvssyfte och faller därför inte under anmälningsskyldighet enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen. Diakonens tystnadsplikt har genom Socialstyrelsens tolkning därför fått ett delvis annat innehåll i fråga om anmälningsplikt än vad 1999 års kyrkomöte räknade med. Detta aktualiserades i biskopsbrevet Tystnadsplikt och sekretess i Svenska kyrkans arbete från 2004. Här skriver biskoparna (sid. 14 f):

Vi biskopar menar att det måste vara självklart att den som i sitt uppdrag som medarbetare i Svenska kyrkan får kännedom om sådana missförhållanden som socialtjänstlagen refererar till ska anmäla dessa till socialnämnden. Det bör som gäller Svenska kyrkans medarbetare måste enligt vårt sätt att se i praktiken innebära ett ska.

1.2 Nu gällande bestämmelser om tystnadsplikt inom Svenska kyrkan

I kyrkoordningen finns bestämmelser om tre slags tystnadsplikt:

- ♦ Biskopars och prästers absoluta tystnadsplikt vid bikt och enskild självvård enligt 30 kap. 3 § respektive 31 kap. 9 § kyrkoordningen. Bestämmelserna är likalydande. Vad som i det följande sägs om prästers tystnadsplikt enligt kyrkoordningen gäller även för biskopar.
- ♦ Diakoners tystnadsplikt vid självvårdande samtal enligt 32 kap. 9 § kyrkoordningen.
- ♦ Ledamöternas försäkran med förbud att yppa vad som förekommit vid överläggningar hos domkapitlet, 9 kap. 9 §, hos Ansvarsnämnden för biskopar 14 kap. 7 § och hos Överklagandenämnden, 16 kap. 6 §.

Som en parallell till den nämnda tystnadsplikten för präster och diakoner finns även bestämmelser i kyrkoordningens kapitel 54 om undantag för offentlighet för handlingar. Där sägs i 1 § att det råder förbud mot att röja sådana uppgifter som har anförtratts en biskop eller präst under bikt eller enskild själavård och uppgifter som har anförtratts en diakon under själavårdande samtal.

Det finns också viss lagreglerad tystnadsplikt för kyrkligt anställda. T.ex. gäller tystnadsplikten enligt 15 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453) den som är eller har varit verksam inom enskild familjerådgivning. Den gäller således för dem som arbetar inom familjerådgivning med kyrkligt huvudmannaskap på kommunens uppdrag. Det finns även bestämmelser i rättegångsbalken av betydelse för prästens tystnadsplikt. Där sägs i 36 kap. 5 § att den som är präst inom ett trosamfund inte får höras som vittne om något som han eller hon har erfärut under bikt eller enskild själavård.

Dessutom finns det två slags tystnadsplikt av inomkyrklig karaktär som inte är reglerade i kyrkoordningen. För alla anställda finns en kollektivavtalsreglerad tystnadsplikt (Kyrkans Avtal -11). Dessutom kan det finnas en tystnadspliktsförbindelse för frivilliga medarbetare.

Kritik mot gällande regelverk har framförts av bl.a. prästen och psykoterapeuten Göran Bergstrand och förre ärkebiskopen Bertil Werkström. Kritiken avsåg den reglering av tystnadsplikten som uppkom när Svenska kyrkan 1979 fick en gemensam tystnadsplikt för bikt och enskild själavård genom att biktens absoluta tystnadsplikt fördes över till den enskilda själavården. Man menade bl.a. att detta skapar problem vid den handledning som är ett viktigt element i den enskilda själavården.

1.3 Uppdrag från kyrkomötet 2006

Till kyrkomötet 2006 väcktes två motioner med krav på utredning av tystnadsplikten. Margareta Carlenius skriver i sin motion:

Tillämpningen av tystnadsplikten för diakoner är oklar. Det torde också gälla prästers tystnadsplikt, eftersom det kan vara svårt att dra en exakt gräns för vad som menas med enskild själavård.

I motionen av Carina Hallesten Hansson m.fl. heter det bl.a.:

Det råder idag osäkerhet om vad som gäller för diakonernas tystnadsplikt. Kyrkoordningens regelverk tolkas idag olika av biskopar och stiftsjurister. Särskilt allvarligt är det när det gäller möjligheten för diakoner att till sociala myndigheter anmäla misstanke om att barn far illa. Det borde, för kyrkan, vara rimligt att diakonerna utan att tveka agerar då barn far illa, vilket rimmar bättre med vagningslöftet om 'att stå på de förtrycktas sida'.

Läronämnden skriver i sitt yttrande över motionerna:

Läronämnden konstaterar att om kyrkostyrelsen får i uppdrag att utreda och klargöra vad som gäller för diakonernas tystnadsplikt, så är det av yttersta vikt att hela begreppet tystnadsplikt, dess olika nyanser och tillämpningsområden blir föremål för klargörande.

Läronämnden har tidigare – i ett annat sammanhang (LN 1996:15) – understrukt att 'prästens tystnadsplikt är identitetsmässigt grundläggande både för prästen och för kyrkan', vilket gör det angeläget att klargöra hur olika dimensioner av tystnadsplikten ska förstås så att människors förtroende för kyrkan – och för biktens absoluta särställning – inte rubbas.

Tillsyns- och uppdragsutskottet skriver i sina överväganden:

De frågor som tas upp i de båda motionerna är av stor och central betydelse för dem som vänder sig till kyrkans präster och diakoner i själavårdande och personliga ärenden. De är också viktiga för de personer som genom uppdrag inom kyrkans vinningstjänst har ålagts ett särskilt ansvar för själavården. Det ansvaret innebär också en förpliktelse att bl.a. genom tystnadsplikten upprätthålla ett förtroende för kyrkans själavård.

Utskottet hänvisar också till att Svenska kyrkans överklagandenämnd i sin verksamhetsberättelse 2005 menar att det kan finnas anledning att överväga en precisering av omfattningen av den absoluta tystnadsplikten.

Kyrkomötet 2006 gav i enlighet med utskottets förslag kyrkostyrelsen i uppdrag att klargöra de kyrkoordningsreglerade tystnadsplikternas innebörd och omfattning och vid behov återkomma till kyrkomötet med förslag till ändringar i kyrkoordningen.

Kyrkostyrelsen lade till kyrkomötet 2007 fram en promemoria om tystnadsplikten inom Svenska kyrkan (KsSkr 2007:3). I sin summering konstaterar kyrkostyrelsen följande:

Det faktum att erfarna själasörjare inte är tillfreds med nuvarande bestämmelser borde väga tungt i bedömningen om det behövs en översyn av kyrkoordningens bestämmelser om tystnadsplikten, särskilt med tanke på den betydelse som prästens tystnadsplikt enligt Läronämnden har som 'identitetsmässigt grundläggande både för prästen och för kyrkan'.

Vidare skriver kyrkostyrelsen att det behövs reflektion kring den grundläggande frågan om syftet med tystnadsplikten. "För vems skull finns den? Svaret blir styrande för flera andra ställningstaganden". Man menar dessutom att "det vore intressant att undersöka vad diakoner har för erfarenheter och hur de nu ser på bestämmelsernas ändamålsenlighet. En eventuell undersökning kan omfatta både prästers och diakoners erfarenheter och synpunkter." Det bör dessutom tilläggas att ett konsekvent upprätthållande av tystnadsplikten är viktigt för människors förtroende för Svenska kyrkan.

1.4 2008 års tystnadspliktsutredning

Kyrkostyrelsen tillsatte i april 2008 en utredning om tystnadsplikten i Svenska kyrkan. Utredningen fick i uppdrag att i ett brett perspektiv analysera prästs respektive diakons tystnadsplikt utifrån kyrkoordningen och den praktiska verkligheten. Den skulle också redogöra för hur tystnadsplikten fungerar teologiskt och ekumeniskt.

Utredningen, som antog namnet 2008 års tystnadspliktsutredning, lade fram sina resultat i betänkandet *Ett skyddat rum – tystnadsplikt i Svenska kyrkan* som överlämnades till kyrkostyrelsen i juni 2010. Betänkandet sändes ut på remiss i oktober 2010 till samtliga domkapitel, och stiftsstyrelser och ett antal institutioner och organisationer med anknytning till Svenska kyrkan. Varje stiftsstyrelse skulle dessutom utse fyra församlingar att besvara remissen. Remissinstanserna ombads att i första hand lämna synpunkter beträffande följande frågor:

- ◆ Vilken bedömning görs av förslagen till ändringar i kyrkoordningen?
- ◆ Hur ser man på förslaget att i kyrkohandboken, i frågorna vid Prästvigningsmässan och Diakonvigningsmässan, införa en formulering som aktualiserar tystnadsplikten?

- ♦ I kapitel 5 "Själavård och tystnadsplikt i praktiken" diskuteras hur tystnadsplikten ska tillämpas i olika praktiska situationer som t.ex. inom kriminalvården och sjukvården samt vid själavård via internet, e-post och sms. Finns det några synpunkter på de slutsatser som utredningen formulerar beträffande dessa olika sammanhang?

2. Diakoners tystnadsplikt, terminologi

Kyrkostyrelsens förslag: I kyrkoordningen görs följande ändring. Benämningen av det som omfattas av diakoners tystnadsplikt ändras från "själavårdande samtal" till "enskild själavård".

Ändrad paragraf: 32 kap. 9 §

2.1.1 Utredningen

Utredningen föreslår att benämningen av det som omfattas av diakoners tystnadsplikt ändras från "... sådant som han eller hon fått veta under *själavårdande samtal*" till "... sådant som han eller hon fått veta under *enskild själavård*". Ändringsförslaget motiveras med att "själavårdande samtal" är ett vagt begrepp. Stora delar av diakonens arbete består i olika sorters samtal och själavård, såväl med enskilda individer som i olika grupper. Det kan därför enligt utredningen uppstå osäkerhet om vilka situationer som ska räknas som själavårdande samtal och föreslår därför att beteckningen ersätts med "enskild själavård". Beteckningen blir härigenom densamma för diakoner och präster. Med "enskild själavård" avser utredningen:

... en hjälp för konfidenten att tillämpa det kristna evangeliet i sina personliga förhållanden och som ett samtal som sker under avskildhet i ett personligt möte mellan en diakon eller präst och en konfident eller en liten grupp, till exempel en familj, med ett gemensamt problem som de tillsammans vill bearbeta inför diakon eller präst. Enskild själavård kan också ges i brevväxling.

2.1.2 Remissinstanserna

Förslaget får stöd av de allra flesta remissinstanserna. *Enköpings församling* skriver t.ex. att ändringen skapar en större tydlighet. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Lund* menar emellertid att begreppet "enskild själavård" är starkt förknippat med prästens absoluta tystnadsplikt och att det därför är olyckligt att ändra denna del i kyrkoordningen. Man menar att konfidenten till följd av den föreslagna beteckningen kan komma att tro, att även diakonen omfattas av absolut tystnadsplikt.

2.1.3 Överväganden och förslag

Det är enligt kyrkostyrelsen viktigt att det på olika sätt tydliggörs att prästens och diakonens tystnadsplikt har delvis olika karaktär eftersom arbetsuppgifterna skiljer sig åt. Detta kommer också till uttryck i de undantag som finns beträffande diakoners tystnadsplikt och den anmälningsskyldighet som förslås för diakoner.

När avgränsningen av prästers tystnadsplikt år 1997 ändrades från "själavårdande samtal" till "enskild själavård" var det avgörande argumentet att termen "själavårdande samtal" är så diffus till sitt innehåll att det är svårt att veta vilka samtal som ska räknas som själavårdande. Detta argument gäller även när

beteckningen används om diakoners tystnadsplikt. När det gäller att avgränsa vilken typ av samtal som tystnadsplikten ska omfatta finns det enligt Kyrkostyrelsen ingen anledning att skilja mellan diakoner och präster. Tydliggörandet av att tystnadsplikten har delvis olika karaktär för präst och diakon bör göras på annat sätt än genom benämningen på vilken typ av samtal som tystnadsplikten ska avse.

Kyrkostyrelsen instämmer därför i utredningens förslag att benämningen av det som omfattas av diakoners tystnadsplikt ändras från "... sådant som han eller hon fått veta under *själavårdande samtal*" till "... sådant som han eller hon fått veta under *enskild själavård*".

3. Ändringar i inledningstext Tolfte avdelningen: Handlingar och register m.m.

3.1 Inledningstext tolfte avdelningen

Kyrkostyrelsens förslag: Inledningstexten till Tolfte avdelningen ändras.
Ändrad inledningstext: Tolfte avdelningen

3.1.1 Utredningens förslag

Utredningen föreslår en ändring i kyrkoordningens motivering av tystnadsplikten som finns i inledningstexten till Tolfte avdelningen, Handlingar och register. Den nuvarande motiveringen lyder: "Den bekända och förlåtna synden är för alltid utplånad". Utredningen föreslår att denna mening utgår och ersätts av följande två meningar:

Kyrkans själavård bedrivs på Kristi uppdrag. Bekännelse av synder sker egentligen inte inför prästen utan inför Kristus, och eftersom Kristus tiger om vad som sägs, är även den lyssnande prästen skyldig att tåga.

Utredningen motiverar ändringen med att det är syndens *skuld* som är bortlyft, medan själva synden alltjämt existerar, men inte längre tillräknas den som fått den förlåten (2 Kor 5:19). Man menar att den teologiska grunden för prästens tystnadsplikt är att konfidenten framlägger sin bekännelse inför Kristus själv och att prästen i biktsituationen därför kan sägas fungera som Kristi öra och Kristi mun. Vad som sägs i bikt är något mellan den enskilde och Kristus som prästen inte får röja.

3.1.2 Remissinstanserna

Remissinstanserna skiljer sig åt i bedömningen av förslaget. Många är positiva medan andra ställer sig kritiska. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Lund* skriver att utredningens förslag till teologisk motivering av tystnadsplikten inte är övertygande. *Domkapitlet i Karlstad* hade önskat att begreppen "synd" och "skuld" blev definierade. Det framgår inte av utredningen om man skiljer på synd- och skuld inför Gud (*coram deo*) och synd och skuld inför människor (*coram hominibus*).

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Stockholm föreslår att formuleringen "och eftersom Kristus tiger om vad som sägs, är även den lyssnande prästen skyldig att tåga" tas bort. Man menar att det centrala är att Gud förlåter. Även *Kyrkans akademikerförbund* riktar kritik mot formuleringen att Kristus tiger. *Ersta*

Sköndal högskola skriver att Kristus i första hand förlåter och att tystnaden inte är ett centralt tema i Bibeln eller i kyrklig tradition.

KsSkr 2011:7

Landskrona församling skriver att det allmänna prästadömet och församlingens ansvar för själavården försvagas genom den förslagna formuleringen. Man menar vidare att en luthersk rättfärdiggörelselära betonar att synden inte är utplånad utan istället inte tillräknas den syndige. Församlingen föreslår därför en annan formulering: "Den bekända och förlåtna synden tillräknas inte längre".

3.1.3 Överväganden och förslag

Kyrkostyrelsen instämmer i vad domkapitlet i Karlstad skriver om att en avgörande distinktion när det gäller att förstå begreppen "synd" och "skuld" i luthersk tradition är den mellan synd och skuld inför Gud (*coram deo*) respektive inför människor (*coram hominibus*). Ett problem med utredningens förslag i detta avseende är att det så starkt lyfter fram *prästens* ämbete. Den enskilda själavård som utförs av diakoner kan också innehålla moment av bekännelse och förlåtelse, även om det inte är fråga om den formaliserade avlösning med tillsäggande av förlåtelse på Kristi uppdrag som uttalas av präst i samband med bikt. Som framhålls i utredningen (sid. 39) är det tron på syndernas förlåtelse det avgörande och det som gör absolutionen verksam. Detta framgår också av sidan 90 i utredningen där det heter:

Diakonen kan som varje kristen försäkra att den som bekänner sin synd inför Gud får hans förlåtelse, men diakonen har inte som prästen i vigningen fått kyrkans uppdrag att ge avlösning. Här bör dock nämnas att det finns åtminstone en själavårdstradition inom Svenska kyrkan där lekmän tar emot bekännelser och ger avlösning, nämligen den læstadianska.

Kyrkostyrelsen föreslår att meningen "Den bekända och förlåtna synden är för alltid utplånad" behålls. Som kyrkostyrelsen tolkar denna mening så är det underförstått att det handlar om synden inför Gud, *Coram Deo*. Den nuvarande formuleringen i kyrkoordningen, att synden för alltid är utplånad, har vidare en stark anknytning till *Agnus Dei* i mässan: "O, Guds Lamm, som borttager världens synder".

Kyrkostyrelsen bejakar det förtydligande som den första meningen i utredningens förslag innebär: "Kyrkans själavård bedrivs på Kristi uppdrag".

Utöver vad utredningen har föreslagit finns det enligt kyrkostyrelsen behov av vissa konsekvensändringar i inledningen till Tolfte avdelningen i kyrkoordningen eftersom diakoners tystnadsplikt enligt vad som föreslagits ovan ändras från att avse "själavårdande samtal" till att avse "enskild själavård". Tidigare har beteckningen "enskild själavård" endast varit relaterad till prästernas själavård. Det innebär att det krävs vissa ändringar i inledningstextens andra stycke, den första respektive tredje meningen: "Det är nödvändigt att det för bikt och enskild själavård råder en absolut tystnadsplikt" samt "Förtroendet för den enskilda själavården kräver att prästen inte kan befrias från sin tystnadsplikt." Dessa meningar förutsätter nämligen att enskild själavård endast utövas av präster.

Kyrkostyrelsen föreslår att den första av de båda meningarna ändras till: "Det är nödvändigt att det för bikt och för enskild själavård råder tystnadsplikt." Den andra meningen föreslår vi ändras till: "Prästen kan inte befrias från sin tystnadsplikt. Diakonens tystnadsplikt gäller med vissa undantag men är annars lika sträng."

Förslaget innebär att även diakoners tystnadsplikt inkluderas samtidigt som den ursprungliga innebörden – att prästen inte kan befrias från sin tystnadsplikt – behålls. Förslaget innebär vidare att ordet "förtroende" stryks. Förtroendet bör

nämligen inte endast förknippas med prästens tystnadsplikt. Diakoners tystnadsplikt bör ju åtnjuta samma förtroende som prästers.

Den aktuella texten blir då i sin helhet:

Det är nödvändigt att det för bikt och för enskild själavård råder *tystnadsplikt. Kyrkans själavård bedrivs på Kristi uppdrag*. Den bekända och förlåtna synden är för alltid utplånad.

Prästen kan inte befrias från sin tystnadsplikt. Diakonens tystnadsplikt gäller med vissa undantag men är annars lika sträng.

3.2 Förslag om ytterligare ändringar i kyrkoordningen

Kyrkostyrelsens förslag: I kyrkoordningen görs följande ändring. Benämningen av det som omfattas av diakoners tystnadsplikt ändras från "själavårdande samtal" till "enskild själavård".

Ändrad paragraf: 32 kap. 12 §, p.2.

Det finns från remissinstanserna förslag till ytterligare ändringar i kyrkoordningen utöver dem som utredningen har föreslagit.

3.2.1 "Absolut tystnadsplikt" i 30 och 31 kap. kyrkoordningen

3.2.1.1 Remissinstanserna

Enligt *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Lund* bör begreppet "absolut tystnadsplikt" föras in i paragraftexten för prästers och biskopars tystnadsplikt i kyrkoordningen 31 kap. 9 § respektive 30 kap 3 § och inte endast i kyrkohandboken.

3.2.1.2 Överväganden och förslag

Kyrkostyrelsen anser att någon sådan precisering inte är erforderlig. Att prästers och biskopars tystnadsplikt är absolut, och att det finns en skillnad i förhållande till diakoners tystnadsplikt, framgår med tillräcklig tydlighet av att det inte anges några undantag beträffande prästers och biskopars tystnadsplikt. För diakoners tystnadsplikt anges däremot ett antal undantag.

3.2.2 Diakoners obehörighet

3.2.2.1 Remissinstanserna

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Härnösand noterar att det behöver göras en ändring från "själavårdande samtal" till "enskild själavård" i bestämmelserna om obehörighet att utöva kyrkans vinningstjänst för diakoner (32 kap. 12 §, p.2).

3.2.2.2 Överväganden och förslag

Kyrkostyrelsen bejakar detta förslag till konsekvensändring.

4. Tystnadsplikt och sekretess i kyrkans familjerådgivning samt anmälningsskyldighet

4.1 Förbud mot att röja uppgifter i kyrkans familjerådgivning

Kyrkostyrelsens förslag: I kyrkoordningen införs ett förbud mot att röja uppgifter i kyrkans familjerådgivning. Det införs också en undantagsbestämmelse som innebär att förbudet inte hindrar att sådana uppgifter i vissa fall lämnas för en anmälan till socialnämnden eller polis- och åklagarmyndighet eller då det föreligger uppgifts- informations- eller anmälningsplikt enligt lag.

Som en konsekvens av detta ändras också några övriga undantagsbestämmelser i 54 kapitlet.

Nya paragrafer: 54 kap. 4 d och 15 a §§.

Ny rubrik: Rubriken närmast före 54 kap. 4 d §.

Ändrade paragrafer: 54 kap. 14, 15 och 16 §§.

4.1.1. Utredningen

Utredningen föreslår att det ska införas en bestämmelse i kyrkoordningen om förbud mot att i kyrkans familjerådgivning röja uppgifter som en enskild lämnat i förtroende eller som har inhämtats i samband med rådgivningen.

Utredningen konstaterar att den familjerådgivningsverksamhet som idag bedrivs inom Svenska kyrkan i fråga om sekretess hör till den församlingsvårdande verksamheten om den inte bedrivs på uppdrag av kommunen och därmed hör under den tystnadsplikt som föreskrivs i 15 kap. 3 § Socialtjänstlagen (2001:453).

Jämfört med Socialtjänstlagens bestämmelse ger kyrkoordningens förbud mot att röja handlingar i den församlingsvårdande verksamheten ett svagare skydd för uppgifter som inhämtats i familjerådgivning. För familjerådgivningssekretess enligt Socialtjänstlagen gäller, till skillnad från församlingsvårdssekretessen enligt kyrkoordningen, ingen skadeprövning utan sekretessen gäller oavsett om någon kan lida skada eller inte. Dock är det bara ett "obehörigt" röjande som omfattas av bestämmelsen. Vilka situationer som tillåter ett röjande framgår av Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400, nedan OSL). Uppgifter får lämnas om den enskilde medger det och till andra myndigheter om det finns en uppgiftsskyldighet enligt lag. En sådan uppgiftsskyldighet som kan få betydelse är den anmälningsskyldighet som gäller enligt 14 kap. 1 § tredje stycket Socialtjänstlagen. Enligt denna bestämmelse är de som är verksamma inom familjerådgivning skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller utsätts för psykisk eller fysisk misshandel i hemmet. En familjerådgivare får också, utan hinder av sekretessen, göra en polisanmälan om han eller hon misstänker att brott begås mot någon som är under 18 år. Det ska då vara fråga om mer allvarliga brott mot liv och hälsa.

Utredningen anför att det är rimligt att skyddet för uppgifter inom familjerådgivning som en församling bedriver har samma nivå oavsett om verksamheten har en kommunal koppling eller sker helt i egen regi. Därför föreslår man att skyddet för uppgifter i kyrkans familjerådgivning ska vara oberoende av skadeprövning och att uppgifter bara ska få lämnas i vissa särskilt angivna undantagsfall. Undantagen föreslås införas i en ny 15 a § och motsvara de som gäller för familjerådgivning som bedrivs enligt Socialtjänstlagen.

4.1.2. Remissinstanserna

De remissinstanser som yttrat sig över förslaget ställer sig positiva. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Lund* skriver att det är bra att bestämmelsen om förbud att röja uppgifter i kyrkans familjerådgivning och om undantag från förbudet, motsvarar vad som gäller i den kommunala familjerådgivningen. *Söndrums Vapnö församling* menar dock att bestämmelsen är ”krångligt” formulerad och svår att förstå. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Stockholm* pekar på att formuleringarna beträffande barn som far illa skiljer sig mellan den föreslagna bestämmelsen om undantag från sekretess, 54 kap. 15 a § och den föreslagna bestämmelsen om anmälningsskyldighet, 54 kap. 13 a §. I ena fallet talas det om att ett barn ”utnyttjas sexuellt eller utsätts för fysisk eller psykisk misshandel i hemmet” medan det i det andra fallet talas om att ingripa till ”ett barns skydd”. Man anser att det är olyckligt med olika formuleringar då det kan leda till tolkningssvårigheter.

4.1.3. Överväganden och förslag

I likhet med utredningen anser kyrkostyrelsen att det är viktigt att det finns ett fullgott skydd för uppgifter som en enskild lämnar i kyrkans familjerådgivning. Det bör inte heller vara någon skillnad på skyddets styrka beroende på om uppgifterna lämnas i en familjerådgivningsverksamhet som har kommunal koppling jämfört med en sådan verksamhet som sker helt i en församlings egen regi. Det är vidare av stort värde, såväl för kyrkans medarbetare som för enskilda, att de inomkyrkliga bestämmelserna helt överensstämmer med de bestämmelser som gäller enligt Socialtjänstlagen. Enligt kyrkostyrelsens uppfattning är det därför bra att den föreslagna bestämmelsen formulerats med utgångspunkt i Socialtjänstlagens motsvarighet och att de till bestämmelsen knutna undantagen anknyter till de i lagstiftningen godtagbara fallen även om det innebär att bestämmelserna inte blir helt lättgenomträngliga.

När det gäller den skillnad i formuleringarna mellan 54 kap. 13 a § respektive 15 a § som påtalats från Domkapitlet och Stiftsstyrelsen i Stockholm konstaterar kyrkostyrelsen att båda de föreslagna bestämmelserna har modellerats efter 14 kap. 1 § socialtjänstlagen. I denna paragrafs andra stycke anges bland annat att de som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och unga eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet på hälso- och sjukvårdens eller på socialtjänstens område är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. I samma paragrafs tredje stycke anges att de som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller utsätts för fysisk eller psykisk misshandel i hemmet. Skillnaden i ordval förklaras av att det råder en särskilt sträng tystnadsplikt inom familjerådgivningsverksamheten och man har därför inte velat medge att undantag från denna sekretess görs annat än i speciella undantagsfall. Enligt kyrkostyrelsens mening är det lämpligt att kyrkoordningens reglering, som utredningen föreslagit, överensstämmer med lagstiftningen på denna punkt. På så sätt uppnår man den fördelen att reglerna är desamma oavsett om familjerådgivningen bedrivs på kommunens uppdrag eller sker i kyrkans egen regi.

Kyrkostyrelsen konstaterar emellertid att enligt utredningens förslag till 15 § i 54 kapitlet gäller där angivna undantag från sekretess för uppgiftslämnande till kyrkans revision, tillsyn och överprövning m.m. även det föreslagna röjande-förbudet för uppgifter i kyrkans familjerådgivning enligt 54 kap. 4 d §. Detta får

antas vara ett förbiseende då utredningens syfte torde ha varit att undantag från röjandeförbudet för uppgifter i kyrkans familjerådgivning skulle regleras exklusivt i 54 kap. 15 a §. Kyrkostyrelsen föreslår därför, med ändring av utredningens förslag, att 54 kap. 15 § ändras så att kyrkans familjerådgivning i 54 kap. 4 d § undantas från dess tillämpningsområde. På detta sätt kommer bestämmelserna också i bättre överensstämmelse med motsvarande reglering i socialtjänstlagen som enligt vad som sagts ovan även den ger ett särskilt starkt sekretesskydd för uppgifter i familjerådgivning.

4.2. Anmälningsskyldighet

Kyrkostyrelsens förslag: Det införs en uttrycklig skyldighet för den som i kyrkans verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd att anmäla detta till socialnämnden. Som en konsekvens av detta ändras också rubriken till 54 kapitlet samt några övriga undantagsbestämmelser i kapitlet.

Ny paragraf: 54 kap. 13 a §

Ny rubrik: Rubriken närmast före 54 kap. 13 a §

Ändrade paragrafer: 32 kap. 9 § samt 54 kap. 14, 15 och 16 §§

Ändrad rubrik: Kapitelrubriken till 54 kapitlet

4.2.1. Bakgrund

Utredningen redovisar som bakgrund för sitt ställningstagande angående anmälningsskyldighet det problem som föreligger när det gäller diakoners anmälningsskyldighet.

Enlig kyrkoordningen bryts diakonens tystnadsplikt om det föreligger en anmälningsskyldighet enligt lag. Anmälningsskyldighet föreligger enligt 14 kap. 1 § andra stycket Socialtjänstlagen som stadgar att anställda inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och unga, är skyldiga att anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får vetskap om något som kan föranleda socialnämnden att ingripa till ett barns skydd.

Socialstyrelsen har dock i sin handbok *Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn* definierat yrkesmässig verksamhet som verksamhet som bedrivs kontinuerligt och i *förvärvssyfte*. Eftersom Svenska kyrkans verksamhet, som består i att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva mission och diakoni, inte bedrivs i förvärvssyfte menar Socialstyrelsen att anställda i Svenska kyrkans verksamhet inte omfattas av anmälningsskyldigheten i Socialtjänstlagen. Däremot omfattas kyrkans anställda av rekommendationen i 14 kap. 1 § första stycket som säger att var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd *bör* anmäla detta till socialnämnden. Vidare anger Socialstyrelsen att anmälningsskyldigheten för diakon enbart gäller om en församling bedriver sådan verksamhet som kräver tillstånd av länsstyrelse eller kommun.

Eftersom en diakon normalt alltså inte omfattas av anmälningsskyldigheten enligt Socialtjänstlagen och då 32 kap. 9 § respektive 54 kap. 14 § anger att tystnadsplikten respektive sekretessen bryts av att det föreligger *anmälningsskyldighet enligt lag* har diakonen inte rätt att bryta sin tystnadsplikt/sekretess för att göra en anmälan till socialnämnden i de fall han eller hon inhämtat de känsliga uppgifterna under själavård. Att diakonen omfattas av den allmänna rekommendationen i socialtjänstlagen och alltså *bör* anmäla innebär inte en *skyldighet* enligt lag. Om diakonen däremot utanför själavårdens ram fått kännedom om något

som föranleder en anmälan kan och bör han eller hon anmäla detta till socialnämnden i enlighet med den allmänna rekommendationen i 14 § första stycket Socialtjänstlagen.

I biskopsbrevet om tystnadsplikt (reviderad upplaga 2004) anförde biskoparna som sin mening att det var självklart att den som i sitt uppdrag som medarbetare i Svenska kyrkan får kännedom om sådana missförhållanden som det här är fråga om skulle anmäla dessa till socialnämnden. Det *bör* som enligt Socialstyrelsen gäller för Svenska kyrkans medarbetare skulle därför tolkas som ett *ska*.

4.2.2. Utredningen

Utredningen konstaterar att biskopsbrevets uttalande om att anmälan inte bara *bör* utan *ska* göras i de fall då socialnämnden kan behöva ingripa till ett barns skydd har skapat en viss oklarhet eftersom det uppfattats som att biskopsbrevets uttalande i denna del kan komma i konflikt med diakonens tystnadsplikt som den nu är reglerad i kyrkoordningen. För att komma till rätta med denna osäkerhet föreslår utredningen att det som biskopsbrevet uttalar ska regleras i kyrkoordningen.

Enligt utredningen sker detta bäst genom att man i kyrkoordningen för in en bestämmelse om anmälningsskyldighet, formulerad på ett likartat sätt som motsvarande bestämmelse i Socialtjänstlagen. Anmälningsskyldigheten föreslås gälla alla de som deltar i kyrkans verksamhet och därvid får kännedom om sådana förhållanden som gör att socialnämnden kan behöva ingripa till ett barns skydd. För att inte anmälningsskyldigheten ska hindras av kyrkoordningens regler om tystnadsplikt och sekretess föreslår man vidare ett tillägg i undantagen från tystnadsplikten för diakoner och sekretessen för uppgifter i kyrkans handlingar.

Utredningen konstaterar vidare att, eftersom tystnadsplikten för andra anställda inom Svenska kyrkan än präster och diakoner är reglerad i kollektivavtalet och inte i kyrkoordningen, krävs det att även kollektivavtalet ändras för att de föreslagna bestämmelserna ska få fullt genomslag även för de anställda som inte är präster eller diakoner.

När det gäller sanktioner mot den föreslagna bestämmelsen om anmälningsskyldighet föreslår utredningen att detsamma ska gälla som för andra brott mot kyrkoordningen i här aktuella delar. Detta innebär att om det framkommer att en präst eller diakon inte har gjort en anmälan till socialnämnden där så borde ha skett får domkapitlet pröva frågan inom ramen för sin tillsynsverksamhet och med de sanktionsmöjligheter som erbjuds inom denna. I det fall det är någon annan anställd som underlåtit att anmäla kan kollektivavtalets sanktioner användas, förutsatt att kollektivavtalet ändras i enlighet med vad som sagts ovan, så att en anmälningsskyldighet införs även där.

4.2.3. Remissinstanserna

En klar majoritet bland remissinstanserna bejakar förslaget. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Göteborg* och *Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation* menar dock att det inte är logiskt att lägga in en bestämmelse som i sak uppmanar till att lämna uppgifter i ett kapitel i kyrkoordningen som har rubriken "Undantag från offentlighet för handlingar". *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Göteborg* framhåller dessutom att bestämmelserna i 54 kap. avser uppgifter i skriftliga handlingar medan den nya föreslagna bestämmelsen i första hand torde avse muntliga uppgifter. Stiftet förordar i stället att bestämmelsen om anmälningsskyldighet förs in under 32 kap. 9 § samt i 54 kap. 14 och 15 §. *Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation* avstyrker förslaget till reglering i 54 kap. 13 a §. Arbetsgivarorganisationen

delar uppfattningen att den som i kyrkans verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd är skyldig att genast anmäla det till socialnämnden men anser att man bör vara återhållsam med regleringar i kyrkoordningen som har konsekvenser för enskilda anställda. Sådana regleringar har, menar man, möjligen kunnat motiveras då det varit fråga om förhållanden inom vinningstjänsten. I övrigt innehåller kyrkoordningen få uttryckliga regler som gäller enskilda eller anställda och de regler som finns är adresserade till församlingar, kyrkliga samfälligheter och stift. Kyrkoordningen kan reglera förhållanden som gäller vinningstjänsten. Däremot kan det inte garanteras att den förpliktelse för alla anställda som blir innebörden av den föreslagna bestämmelsen rent arbetsrättsligt blir en del av anställningsavtalet och på så vis sanktionerad arbetsrättsligt. Kyrkoordningen kan sannolikt inte heller direkt reglera förhållanden för dem som deltar i kyrkans verksamhet som ideella medarbetare. Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation anser att anmälningsskyldighet för enskilda och anställda bör regleras i kyrkoordningen så att det är möjligt att följa upp och eventuellt sanktionera underlåtenhet att anmäla genom att i kyrkoordningen skapa ett system som kan följas upp och där ansvar kan utkrävas. Om man t.ex. lägger anmälningsskyldigheten på församlingen blir det kyrkorådet som ansvarar för att utforma riktlinjer och följa upp tillämpningen. Det torde också, menar man, vara möjligt att lägga ansvaret på kyrkoherden som ledare av allt arbete i församlingen. *Umeå stadsförsamling* skriver att det behöver tydliggöras vilka som omfattas av anmälningsskyldigheten eftersom orden "den" och "alla" även inbegriper de som tillfälligt medverkar eller deltar i en verksamhet och som vi som församling och kyrka inte kan ålägga en skyldighet. Man ifrågasätter om en anmälningsskyldighet kan gälla för alla som i kyrkans verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns eller annan omyndigs skydd.

Bland de remissinstanser som uttryckligen behandlar frågan om diakoners tystnadsplikt går meningarna något isär. Det bör dock noteras att många instanser gett ett generellt tillstyrkande av utredningens förslag till ändringar i kyrkoordningen, dvs. även bestämmelserna om diakoners tystnadsplikt. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Visby* hänvisar i sitt yttrande till en diskussion med diakoner inom stiftet där det visade sig att en majoritet avvisade den skärpning av anmälningsskyldigheten för diakoner som utredningen förespråkar. Man vill behålla den större möjlighet till individuella avvägningar som ett "bör" snarare än ett "ska" skänker. Även *Landskrona församling* menar att gällande direktiv – att diakoner ska handla som om de hade anmälningsskyldighet – är bättre och att den gamla skrivningen därför bör kvarstå. Dessa direktiv medger att diakonerna ställer konfidenten inför ett val om denne vill fortsätta samtalet, med upplysning om att anmälningsskyldighet då gäller, medan den nya skrivningen blir tvingande för diakonen. Församlingen befarar att den nya skrivningen kan leda till att människor inte vänder sig till diakonen, dels för att en anmälningsskyldighet sänder ut fel signaler, dels för att diakonen riskerar att uppfattas som myndighet. Enligt *domkapitlet och stiftsstyrelsen i Stockholm* är ändringen i 32 kap. 9 § kyrkoordningen som innebär att diakonens anmälningsskyldighet bryter tystnadsplikten utmärkt och efterlängtd. Man noterar dock att det inte förs något resonemang om anmälningsskyldighet i förhållande till sårbara vuxna. En liknande synpunkt framförs av *Söndrum Vapnö församling* som påpekar att det inte endast är barn som kan fara illa utan även ungdomar och människor med utvecklingsstörning eller psykisk ohälsa som kan vara omyndiga. *Svenska kyrkans diakoniinstitutioner* tillstyrker de föreslagna förändringarna. Man skriver att diakonens tystnadsplikt har en delvis annan karaktär än prästens/biskopens, som

är knuten till bikten. Detta innebär att diakon och präst kan samverka med sina delvis olika instrument i kyrkans gemensamma själavårdsuppdrag.

4.2.4. Överväganden och förslag

Som konstateras i utredningen finns det ett önskemål från många diakoner om att ha en anmälningsskyldighet även gällande sådant som framkommit under samtal av själavårdande karaktär då en sådan skulle underlätta samarbetet med andra hjälpinstanser. Detta förhållande understryks också av den uppslutning förslaget fått från så gott som samtliga remissinstanser. Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Visby stift anför emellertid att en majoritet av diakonerna i stiftet vill behålla den större möjlighet till individuella avvägningar som ett ”bör” snarare än ett ”ska” skänker. Även Landskrona församling ansluter sig till ståndpunkten att den nuvarande ordningen bör behållas. Kyrkostyrelsen är för sin del övertygad om att det vore en fördel för diakonerna att ha en skyldighet att till socialnämnden anmäla missförhållanden rörande barn. I det diakonala uppdraget ligger, som sägs i utredningen, att kunna föra utsatta människors talan, samverka med samhällets vårdande institutioner och skydda utsatta barn som far illa. Som framhålls i yttrandet från Svenska kyrkans diakoninstitutioner har diakonens tystnadsplikt en delvis annan karaktär än prästens vilket innebär att diakon och präst kan samverka med sina delvis olika instrument i kyrkans gemensamma själavårdsuppdrag. Anmälningsskyldigheten är också viktig för människors förtroende för kyrkans verksamhet. Som framhålls i en av de motioner till kyrkomötet som utgör upprinnelsen till utredningen är de situationer då socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd svåra och kan utlösa aggressivitet och förvirring från de inblandandes sida. Det är därför viktigt att det finns tydliga bestämmelser i frågan. Det förtjänar också enligt kyrkostyrelsen att påpekas att ett kvarhållande vid den reglering som finns idag egentligen inte innebär en valmöjlighet för diakonerna att göra en anmälan på uppgifter som inhämtats vid själavård då, som ovan beskrivits, lagens *bör* inte utgör en sådan lagstadgad skyldighet som enligt kyrkoordningen kan bryta tystnadsplikten/sekretessen för uppgifter inhämtade vid själavård.

Det bör enligt kyrkostyrelsen tydliggöras att tanken bakom den nu föreslagna regleringen är att anmälningsskyldigheten enligt 13 a § gäller alla som deltar i kyrkans verksamhet men att det, beroende på om det för den enskilde medarbetaren råder tystnadsplikt eller förbud mot att röja uppgifter, ändå kan vara så att uppgifter inte får lämnas. Som exempel kan nämnas att en präst som under bikt eller enskild själavård får ta emot uppgifter som skulle föranleda en anmälan enligt 54 kap. 13 a § inte får lämna dessa uppgifter vidare eftersom prästens tystnadsplikt inte bryts av anmälningsskyldigheten medan en diakon i samma situation ska göra en anmälan eftersom dennes tystnadsplikt bryts av anmälningsskyldigheten. På samma sätt kan det uppstå situationer inom kyrkans familjerådgivning då en anmälningsskyldighet enligt 54 kap. 13 a § föreligger men uppgifter ändå inte får lämnas. Detta kan vara fallet t.ex. då det i familjerådgivningen framkommer att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd av orsaker som inte har att göra med att barnet utnyttjas sexuellt eller misshandlas fysiskt eller psykiskt i hemmet. Det är nämligen, enligt 54 kap. 15 a §, endast i dessa situationer som förbudet att röja uppgifter i kyrkans familjerådgivning inte hindrar att en anmälan görs till socialnämnden.

Umeå stadsförsamling anser att det behöver förtydligas vilka som omfattas av anmälningsskyldigheten. Kyrkostyrelsen konstaterar att den föreslagna skrivningen måste tolkas som att även de anställda som inte är präster eller diakoner samt övriga frivilliga medarbetare blir skyldiga att anmäla missförhållanden. Däremot

kan, enligt kyrkostyrelsens mening, inte de som endast deltar i en verksamhet utan att vara knutna till församlingen i denna verksamhet, t.ex. konfirmander eller föräldrar till barn i en barntimmegrupp, vara skyldiga att göra en anmälan till socialtjänsten. Att uträcka anmälningsskyldigheten till att omfatta även dessa utomstående deltagare för enligt kyrkostyrelsen för långt.

Som påpekas från Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Stockholms stift samt Söndrum Vapnö församling är det naturligtvis inte endast barn som kan fara illa och behöva samhällets stöd. Utredningen har dock haft som utgångspunkt den bestämmelse i socialtjänstlagen som reglerar anmälningsskyldighet när barn far illa. Barn torde typiskt sett vara en mer utsatt grupp och det är särskilt viktigt att ett ingripande från sociala myndigheter kommer till stånd när så krävs för att skydda ett barn. Kyrkostyrelsen vill dock inte utesluta att det i framtiden kan visa sig finnas ett behov av att uträcka anmälningsskyldigheten även till fall då vuxna av olika skäl kan behöva stöd och hjälp av t.ex. socialtjänsten eller hälso- och sjukvårdsmyndighet.

Som nämnts ovan måste utredningens förslag anses innebära att inte bara präster och diakoner utan samtliga anställda och även frivilligarbetare kommer att omfattas av anmälningsskyldigheten. Det rör sig med andra ord, som Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation konstaterat, om en förpliktelse som kyrkoordningen lägger på den enskilde som på detta sätt deltar i kyrkans verksamhet. Kyrkostyrelsen konstaterar i likhet med arbetsgivarorganisationen att kyrkoordningen – beträffande de som inte innehar vinningstjänst – saknar reglering som möjliggör sanktioner mot den som underlåter att uppfylla sin förpliktelse att anmäla. Inte heller finns det skäl att ifrågasätta den bedömning arbetsgivarorganisationen gjort att det inte kan garanteras att en kyrkoordningsbestämmelse av det här slaget arbetsrättsligt blir en del av anställningsavtalet. När det gäller frivilligarbetare finns det inga, annat än möjligen civilrättsliga, sanktioner att tillgripa. Frivilliga medarbetare torde dock – typiskt sett – i avsevärt mindre utsträckning utföra sådant arbete som medför att de får del av denna typ av uppgifter. I det fall en frivillig medarbetare får del av sådana uppgifter så gäller dock, enligt Kyrkostyrelsens sätt att se på saken, skyldigheten även denne. Möjligheten att påtala en underlåtenhet att anmäla har naturligtvis en praktisk betydelse i det enskilda fallet men svårigheter härvidlag eller rent av avsaknad av sådana möjligheter bör enligt kyrkostyrelsens mening inte hindra att anmälningsskyldigheten principiellt gäller. Samma synsätt torde kunna anläggas även beträffande anställda. Att bestämmelsen möjligen inte går att sanktionera arbetsrättsligt är naturligtvis en brist men detta förhållande innebär inte att man i kyrkoordningen inte kan föreskriva en anmälningsskyldighet. Alldeles oavsett sanktionsmöjligheter ger den föreslagna bestämmelsen, utöver att den löser problemet med vad som kan ge en diakon rätt att bryta sin tystnadsplikt/sekretess, en tydlig signal om dels hur kyrkan anser att de som deltar i hennes verksamhet ska agera i dessa situationer, dels hur kyrkan ser på värdet av barns skydd. Vad särskilt angår frivilliga medarbetare vill kyrkostyrelsen rekommendera församlingar och samfälligheter att utnyttja möjligheten att låta frivilligarbetare skriva på en förbindelse om att följa kyrkoordningens bestämmelser om anmälningsskyldighet och förbud mot att röja uppgifter. Mot bakgrund av vad arbetsgivarorganisationen anför i denna del ser dock kyrkostyrelsen att det kan finnas skäl att företa en närmare genomlysning av frågan om relationen mellan kyrkoordningsreglering, kollektivavtal och enskilda anställningsavtal såvitt avser de förpliktelser som kyrkoordningen ålägger enskilda.

Enligt kyrkostyrelsen finns det goda skäl för att en förpliktelse av detta slag läggs på den enskilde och inte på t.ex. församlingen eller kyrkoherden som

arbetsledare. Karaktären på de uppgifter som kan ligga till grund för att en anmälningsskyldighet uppstår är sådana att det är av yttersta vikt att de inte sprids till fler personer än vad som är absolut nödvändigt. Om kyrkoordningen skulle lägga ansvaret för att anmälningsskyldigheten uppfylls på församlingen eller kyrkoherden torde det med nödvändighet bli så att uppgifter sprids till en större krets än nödvändigt bara av det skälet att kyrkorådet eller kyrkoherden ska kunna kontrollera och följa upp de interna riktlinjerna. När det gäller förslaget att lägga ansvaret på kyrkoherden är det vidare, som arbetsgivarorganisationen också konstaterar i sitt remissvar, en svaghet att kyrkoherdens ansvar inte omfattar det arbete som sker under kyrkonämndens ansvar i en flerpastoratssamfällighet.

Kyrkostyrelsen instämmer i det som anförs från Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Göteborgs stift och Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation om att det inte är helt logiskt att lägga in en bestämmelse om anmälningsplikt i ett kapitel som har rubriken "Undantag från offentlighet för handlingar". Kyrkostyrelsen konstaterar också att det redan idag finns bestämmelser i 54 kapitlet som inte föreskriver undantag från offentligheten utan tvärtom öppnar upp en möjlighet lämna ut uppgifter i olika sammanhang. Att finna en annan mer lämplig och helt logisk plats i kyrkoordningen för dessa bestämmelser liksom för bestämmelsen om anmälningsskyldighet låter sig, enligt kyrkostyrelsens mening, dock inte göras. Kyrkostyrelsen föreslår i stället, och med tillägg till utredningens förslag, att kapitelrubriken ändras till "Undantag från offentlighet för handlingar, m.m."

5. Nya och ändrade bestämmelser om offentlighet för handlingar

5.1 Generellt förbud mot att röja adressuppgifter m.m. beträffande personer som är förföljda

Kyrkostyrelsens förslag: I kyrkoordningen införs en bestämmelse som gör det möjligt att hemlighålla uppgift om en enskilds bostadsadress m.m. i de fall det kan antas att den enskilde kan komma att utsättas för hot eller våld eller lida annat allvarligt men. Bestämmelsen är för sin tillämpning inte beroende av att uppgiften förekommer i en viss verksamhet.

Ny paragraf: 54 kap. 4 b §.

Promemorians förslag

Överensstämmer med vårt.

5.1.1 Bakgrund

De förbud mot att röja uppgifter i kyrkans handlingar som finns i kyrkoordningens 54 kapitel är utformade så att de som huvudregel endast gäller i en viss utpekad verksamhet, i en viss utpekad typ av ärenden eller i visst annat utpekad sammanhang. Sålunda finns det t.ex. förbud mot att röja vissa uppgifter i kyrkans församlingsvårdande verksamhet, kyrkans tillsyns- och överprövningsverksamhet, kyrkobokföringen etc. Om en i sig skyddsvärd uppgift förekommer i en handling hos kyrkan men inte i någon av de i kyrkoordningen utpekade verksamheterna finns det inga möjligheter att vägra lämna ut den till den som så begär. Den nu beskrivna systematiken delar kyrkoordningen med OSL. I likhet med OSL finns det dock vissa undantag från denna regel i kyrkoordningen. Förbuden mot att röja uppgifter om säkerhets- och bevakningsåtgärder enligt 54 kap. 10 § och person-

uppgifter enligt 54 kap. 11 b § gäller oavsett i vilken verksamhet en uppgift förekommer.

KsSkr 2011:7

2005 infördes i dåvarande sekretesslagen (1980:100) ett förbud som syftade till att skydda uppgifter som kunde användas för att leta upp och kontakta personer som hade skyddad adress eller var förföljda (7 kap. 1 a §, första stycket). Bestämmelsen har i samband med tillkomsten av OSL omarbetats språkligt utan att någon ändring i sak varit avsedd och återfinns nu i 21 kap. 3 § första stycket, OSL.

Bestämmelsen gäller generellt, dvs. överallt där en uppgift förekommer utan begränsning till viss verksamhet.

5.1.2. Remissinstanserna

Remissinstanserna ställer sig överlag mycket positiva till förslaget. Så gott som samtliga tillstyrker förslaget. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Linköpings stift*, *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Visby stift* samt *Njurunda församling* anför dock att det kan ifrågasättas om inte bestämmelsen om tystnadsplikt borde inarbetas i kyrkoordningen då skyddet för den enskilde blir för svagt med kollektivavtalsreglering. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Linköpings stift* anför också att situationen blir lite oklar i de fall det finns två bestämmelser i kyrkoordningen som skyddar samma uppgifter då det inte framgår någonstans att man då ska tillämpa den strängare bestämmelsen. *Domkapitlet i Luleå stift* understryker i sitt yttrande vikten av att om de föreslagna ändringarna går igenom, det går ut information om förbudet till berörd kanslipersonal i de kyrkliga enheterna. I det arbetet tänker sig stiftet att de kyrkobokföringssakkunniga kan vara en viktig resurs. *Stiftsstyrelsen i Skara stift* anför att även om bestämmelsen kan vara svårtillämpad i praktiken är det angeläget att frågan är reglerad. *Svenska kyrkans överklagandenämnd*, *Domkapitlet och Stiftsstyrelsen i Lunds stift* samt *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Göteborgs stift* tillstyrker förslaget men anser att det kan ifrågasättas om det inte vore bättre med en skrivning som, i överensstämmelse med skrivningen i motsvarande paragraf i OSL, mer precist angav vilka uppgifter som inte får lämnas ut. Även *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Linköpings stift* anför att det möjligen inte är alldeles klart vad som menas med ”jämförbar uppgift” i bestämmelsen. Man anser dock att detta är att föredra framför en uppräkningslista som kan bli ofullständig och därmed skapa än större svårigheter i tillämpningen. *Domkapitlet och Stiftsstyrelsen i Lunds stift* tillstyrker förslaget men anför bland annat att tillämpningen av bestämmelsen torde komma att kräva någon form av begäran från den enskilda som anser sig vara utsatt för förföljelse eller liknande. Därvid kan uppkomma frågor om vilka krav som kan ställas på en utredning som visar att den enskilde faktiskt är utsatt för förföljelse och om det är fråga om ett konkret hot. *Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation* anför att det är en självklarhet att i kyrkans verksamhet skydda personer som kan komma att utsättas för hot och framhåller att man under senare år kunnat konstatera att mängden ärenden om skydd för enskilda med skyddade personuppgifter ökar inom begravningsverksamheten, ärenden som handläggs med tillämpning av OSL. Man föreslår dock en annan reglering för att öka skyddet för enskilda. Enligt arbetsgivarorganisationen torde skyddet för uppgifter inom personaladministration vara tillräckligt för att skydda adressuppgifter för anställda och förtroendevalda. När det gäller andra som deltar i kyrkans verksamhet torde det, menar man, vara tillräckligt med skyddet inom den församlingsvårdande verksamheten. För att komplettera detta skydd bör man enligt arbetsgivarorganisationen överväga att ändra bestämmelsen i 54 kap. 9 § kyrkoordningen om skydd för uppgifter i kyrkobokföringen. Man menar dels att begreppet kyrkobokföring bör lämnas samtidigt som man ändrar det raka skaderekvisitet till ett omvänt

skaderekvisit för att få starkare skydd. Man tror att kyrkobokföringen som begrepp kan uppfattas som snävt i en tid då uppgifter om enskilda hanteras i alltfler tekniska system. Eftersom det gäller de kyrkotillhörigas och andras förhållande till kyrkan tror arbetsgivarorganisationen också att enskilda utgår från att de i kyrkobokföringen har ett skydd som motsvarar skyddet i församlingsvården. Sannolikt måste dock en församling med nuvarande regler på begäran lämna ut uppgift om enskilda ur t.ex. ministerialböckerna och uppgifter om vilka som tillhör Svenska kyrkan, något som arbetsgivarorganisationen tycker kan ifrågasättas.

5.1.3. Överväganden och förslag

Även inom kyrkans många verksamheter förekommer ibland uppgifter om enskilda som kan användas för att komma i kontakt med personer som är utsatta för olika former av hot och förföljelse. När sådana uppgifter förekommer inom den församlingsvårdande verksamheten, inom insamlingsverksamheten, inom personaladministrationen, inom tillsyns- och överprövningsverksamheten eller i kyrkobokföringen ger kyrkoordningen genom förbudsbestämmelserna i 54 kapitlet möjlighet att vägra tillmötesgå en begäran om att få ta del av uppgifterna enligt de förutsättningar som gäller för de olika paragrafernas tillämplighet.

När en sådan uppgift emellertid förekommer inom någon annan av kyrkans verksamheter finns idag inte något förbud mot att röja uppgiften även om man känner till att personen i fråga, på grund av t.ex. att vederbörande är förföljd, har skyddad adress. Denna brist kan medföra att en förföljd persons adressuppgifter m.m. blir offentliga vilket i sin tur kan få mycket allvarliga konsekvenser för den enskilde. Ett röjande kan få direkta konsekvenser i form av att den enskilde får utstå hot eller t.o.m. våld. Vidare kan en person som är hotad eller förföljd känna sig nödsakad att flytta om t.ex. adressen röjs vilket i sin tur kan medföra att upparbetade sociala kontakter bryts, såväl för den enskilde som för eventuella medflyttande. Det är därför angeläget att en person som är hotad eller förföljd ska kunna lämna sina adressuppgifter till vilket organ som helst och inom vilken verksamhet som helst inom Svenska kyrkan och kunna känna sig säkra på att det finns möjlighet att där sekretessbelägga uppgifterna. Mot denna bakgrund bör kyrkoordningen kompletteras med nu föreslagna bestämmelse så att kyrkan kan erbjuda ett heltäckande skydd för denna typ av uppgifter.

Förbudet föreslås gälla med s.k. kvalificerat rakt skaderekvisit vilket innebär att den för sin tillämpning kräver att det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon närstående kan komma att utsättas för hot eller våld eller lida annat allvarligt men. En sådan särskild anledning kan vara att personen i fråga har skyddad identitet i folkbokföringen/kyrkobokföringen. Den kyrkliga enhetens personal kan naturligtvis också ha personlig kännedom om sådana omständigheter som kan utgöra grund för att inte röja adressuppgifter m.m. beträffande en viss person, t.ex. att hot har riktats mot personen i fråga. Huruvida en enskild verkligen är förföljd eller utsatt för hot kan, som framhålls från Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Lunds stift, i vissa fall vara svårt att veta med säkerhet. I de fall någon har s.k. spärrmarkering i folk- eller kyrkobokföringen torde man kunna utgå från att adressuppgifter etc. inte bör lämnas ut. För andra fall är det naturligtvis svårare. Enligt kyrkostyrelsens uppfattning går det dock inte att allmänt ange vilka krav som i det enskilda fallet bör ställas på utredning om sakförhållandena utan detta får med nödvändighet avgöras från fall till fall.

En bestämmelse av den karaktär som den nu föreslagna, bör inte omfatta alla uppgifter om den enskilde utan bör begränsas till att avse endast vissa uppgifter. Med hänsyn till syftet med bestämmelsen bör skyddet endast omfatta uppgifter

som kan användas för att ta reda på var en viss person bor, stadigvarande eller tillfälligt, eller annars möjliggör för den som begär ut uppgifterna att sätta sig i förbindelse med den enskilde. Sålunda bör adressuppgifter och uppgifter om t.ex. hem- och mobiltelefonnummer och e-postadress kunna omfattas. Även uppgifter om den enskildes arbetsplats bör i vissa fall kunna hemlighållas. Som några remissinstanser anfört innehåller OSL på denna punkt en mer utförlig uppräkningslista av vilka uppgifter som kan komma i fråga. I likhet med dessa remissinstanser ser kyrkostyrelsen ett värde i att bestämmelsen i så hög grad som möjligt ansluter till utformningen av lagens motsvarighet. Kyrkostyrelsen föreslår därför, med ändring av promemorians förslag, att bestämmelsen utformas med en mer detaljerad uppräkningslista av de uppgifter som kan komma i fråga.

För att bestämmelsen ska få fullt genomslag i de fall någon aktivt försöker ta reda på en förföljd persons uppgifter är det naturligt att bestämmelsen omfattar samma uppgifter avseende den förföljde personens anhöriga som beträffande den förföljde personen själv.

Genom införandet av en bestämmelse som gäller utan begränsning till viss verksamhet kan det naturligtvis uppstå situationer då en enhet inom kyrkan i ett enskilt fall har två tillämpliga bestämmelser att pröva en begäran om utlämnande mot. Om enheten då finner att den efterfrågade uppgiften inte får röjas enligt en av bestämmelserna medan den får röjas enligt den andra får det, i likhet med vad som gäller enligt OSL, anses att enheten har att tillämpa den bestämmelse enligt vilken uppgiften inte får röjas. Den uppgift som innebär förbud mot ett röjande vinner m.a.o. företräde i det enskilda fallet. Det sagda får även anses gälla för tillsyns- och överprövningsorgan i de fall de tar in t.ex. namn och adress på en person som är förföljd i ett beslut. En uppgift som får hemlighållas med stöd av tillsyns- och överprövningssekretessen enligt 54 kap. 4 a § blir enligt paragrafens tredje stycke offentlig om den tas in i ett beslut. Eftersom den nu föreslagna bestämmelsen gäller generellt och inte har motsvarande undantag för uppgifter som tas in i beslut får t.ex. en adressuppgift som tas in i ett beslut inte lämnas ut av tillsyns- och överprövningsorganet utan att möjligheten att lämna ut uppgiften prövats mot den nu föreslagna bestämmelsen.

Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation har föreslagit att reglering till skydd för hotade och förföljda personer i stället genomförs genom att begreppet kyrkobokföring i 54 kap. 9 § lämnas till förmån för ett bredare begrepp och att paragrafens skaderekvisit samtidigt ändras så att uppgifter endast får lämnas ut om det står klart att så kan ske utan att någon enskild lider skada eller men av det. Kyrkostyrelsen anser för sin del att den lösning arbetsgivarorganisationen föreslår har fler brister än förtjänster. Kyrkobokföring som begrepp har använts länge och är väl känt och väl definierat, bland annat genom kyrkoordningen och Svenska kyrkans bestämmelser. Detta innebär att 54 kap. 9 § som innehåller förbud mot röjande av uppgifter i kyrkobokföringen har ett klart avgränsat tillämpningsområde. Att utsträcka detta område enligt arbetsgivarorganisationens förslag till att omfatta även alla andra datasystem etc. skulle innebära att en mängd – i de allra flesta fall helt harmlösa – uppgifter om såväl tillhöriga, anställda och förtroendevalda skulle komma att omfattas av sekretess med omvänt skaderekvisit. Detta kan enligt kyrkostyrelsen inte sägas stå i överensstämmelse med utgångspunkten att offentlighet så långt möjligt ska gälla för kyrkans handlingar. Det kan inte heller uteslutas att en sådan reglering kan komma i konflikt med 11 § i lagen om Svenska kyrkan som anger att rätten att ta del av kyrkans handlingar får begränsas bara om det är särskilt motiverat utifrån enskildas personliga eller ekonomiska intressen, Svenska kyrkans ekonomiska intressen eller något annat synnerligen väsentligt intresse. Vidare kan det

förutsättas att en bestämmelse som gäller generellt utan koppling till vissa utpekade verksamheter är enklare att tillämpa i det enskilda fallet då man inte ens behöver ställa sig frågan från vilken verksamhet uppgiften härrör.

Kyrkostyrelsen konstaterar att nuvarande utformning av protokollsanteckningen om tystnadsplikt i kyrkans kollektivavtal medför att den nu föreslagna bestämmelsen inte kommer att omfattas av tystnadsplikten vilket får anses vara en brist. Nuvarande kollektivavtal ska dock omförhandlas under våren 2012 och då bör detta kunna justeras. Om så sker förutsätter kyrkostyrelsen att bestämmelsen, i likhet med vad som gäller enligt OSL, ges företräde framför meddelarrätten. Som kyrkostyrelsen anför ovan (jfr. avsnitt 4.2.4) kan det dock finnas skäl att göra en översyn av hela problematiken kring relationen mellan kyrkoordningsreglering, kollektivavtal och enskilda anställningsavtal såvitt avser sekretess och tystnadsplikt för anställda.

Förbud att röja de uppgifter som skyddas av den nu föreslagna bestämmelsen bör, i likhet med merparten av kyrkoordningens förbudsbestämmelser till skydd för enskilda personliga förhållanden, upphöra att gälla senast efter 70 år.

5.2 Förbud mot att röja uppgifter i verksamhet som avser framställning av statistik

Kyrkostyrelsens förslag: I kyrkoordningen införs en bestämmelse om förbud mot att röja uppgifter om enskildas personliga och ekonomiska förhållanden som förekommer i kyrkans verksamhet med framställning av statistik.

Ny paragraf: 54 kap. 4 c §

Promemorians förslag

Överensstämmer med vårt.

5.2.1 Bakgrund

Svenska kyrkan genomför med jämna mellanrum olika typer av enkätundersökningar och liknande, och sammanställer utifrån dem statistik. Syftet är att skapa kunskap om sådant som är relevant för Svenska kyrkans arbete såväl lokalt som nationellt. Eftersom Svenska kyrkan har en bred verksamhet som rör sig inom flera av livets skeden blir också frågeområdena i enkäterna skiftande och ibland av känslig karaktär. Undersökningarna kan till exempel handla om människors förväntningar på hur en begravning bör vara utformad, hur den egna gudsrelationen ser ut eller den egna religiösa aktiviteten. De kan också handla om ekonomiska förhållanden som är kopplade till såväl utsatthet som medlemsavgiftens storlek. Förutom studier riktade till allmänna befolknings- eller medlemsurval, genomförs ett flertal undersökningar riktade till kyrkans olika personalgrupper. Dessa kan till exempel handla om arbetsmiljö eller olika typer av verksamhetsprioriteringar. Syftet är aldrig att redovisa enskilda individers uppfattning eller beteenden, utan snarare att genom stora kvantitativa underlag hitta generella mönster hos hela befolkningsunderlaget, medlemskåren eller personalgruppen.

Det kan dock finnas ett journalistiskt intresse av att studera dessa datamaterial och bryta ner dem på en nivå som gör att enskilda svarspersoners identitet skulle kunna röjas. Det är därför angeläget att kunna skydda uppgifter som rör en enskilds ekonomiska eller personliga förhållanden i sådana sammanhang från extern insyn.

Den klart övervägande delen av remissinstanserna tillstyrker förslaget. Inte någon remissinstans avstyrker.

Domkapitlet i Luleå stift framhåller i sitt yttrande att det kan vara värdefullt för forskare att få tillgång till Svenska kyrkans statistik och att det därför är viktigt att den föreslagna bestämmelsen inte tillämpas på sådant sätt att den försvårar legitim forskning. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Göteborgs stift* och *Öckerö församling* tillstyrker förslaget men frågar sig varför Svenska kyrkan ska ha en större öppenhet än offentlig verksamhet och menar att bestämmelsen skulle kunna anpassas helt till motsvarande statlig reglering. *Domkapitlet och Stiftsstyrelsen i Lunds stift* anser att det, även om promemorian innehåller viss vägledning, inte är helt självklart vad som ryms i begreppet ”verksamhet som avser framställning av statistik”. Oklarheter kan medföra risk för felaktig tillämpning av bestämmelsen.

5.2.3. Överväganden och förslag

Som framgått ovan förekommer det i Svenska kyrkan verksamhet som avser framställning av statistik. I de rådata som utgör grundmaterialet till denna statistik kan det förekomma uppgifter som rör såväl enskildas personliga som ekonomiska förhållanden. Vid en jämförelse med vad som gäller inom det allmänna konstaterar kyrkostyrelsen att OSL i 24 kap. 8 § innehåller en bestämmelse som föreskriver sekretess för uppgift som avser en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden i sådan särskild verksamhet hos en myndighet som avser framställning av statistik. Förutsättningen för sekretess enligt bestämmelsen är att uppgiften kan hänföras till den enskilde. Sekretessen i OSL är enligt huvudregeln absolut.

Känsliga uppgifter av personlig eller ekonomisk natur rörande enskilda som bidragit i Svenska kyrkans arbete med statistik ska enligt kyrkostyrelsen inte behöva lämnas ut. Kyrkostyrelsen föreslår därför att det i kyrkoordningen införs en bestämmelse som gör det möjligt att hemlighålla sådana uppgifter. Ett sådant skydd medför enligt kyrkostyrelsen också att enskilda personer inte heller behöver känna tvekan beträffande hur de uppgifter av känslig natur som de lämnar i t.ex. enkätundersökningar behandlas ur sekretessynpunkt vilket långsiktigt kan antas gynna kvaliteten på statistiken.

Några remissinstanser har ifrågasatt varför det föreslagna skyddet inte föreslås bli absolut som enligt OSL. Kyrkostyrelsen konstaterar i denna del att uppgifter om enskilda i den statistik som kyrkan sammanställer, även om de förvisso kan vara av känslig natur, knappast har den mycket känsliga karaktär som vissa av uppgifterna i den statliga statistiken ibland kan ha. Vidare måste, enligt kyrkostyrelsen, utgångspunkten alltid vara största möjliga öppenhet. Därför måste nya sekretessbestämmelser i kyrkoordningen utformas så att de inte inskränker den inomkyrkliga offentlighetsprincipen mer än nödvändigt. Detta leder kyrkostyrelsen till slutsatsen att skyddet inte bör göras absolut som i den statliga regleringen utan i stället utformas med ett s.k. omvänt skaderekvisit vilket innebär att en skadeprövning alltid ska göras men att uppgifterna som huvudregel *inte* får röjas. Bara om det står klart att så kan ske utan att personen i fråga eller någon närstående lider men får en uppgift lämnas ut.

En förutsättning för att bestämmelsen ska bli tillämplig föreslås vara att den aktuella uppgiften kan hänföras till den enskilde, dvs. det måste finnas en risk för identifikation av den enskilde. I annat fall föreligger ju inte något skyddsbehov för den enskilde. Här ligger också enligt kyrkostyrelsen ett visst skydd mot att

bestämmelsen, som befaras från Domkapitlet i Luleå stift, ska kunna tillämpas på ett sådant sätt att det riskerar framtida forskning. I de flesta fall torde det vara statistiken som sådan som kan intressera forskare och denna kan inte hemlighållas med stöd av bestämmelsen. Kyrkostyrelsen vill också framhålla att alla bestämmelser om förbud mot att röja uppgifter är av undantagskaraktär och ska därför tillämpas med restriktivitet.

När det gäller frågan om vad som kan innefattas i begreppet verksamhet som avser framställning av statistik gör kyrkostyrelsen bedömningen att det bör vara fråga om en mera allmänt inriktad statistikverksamhet utan anknytning till något särskilt ärende. Fråga måste alltså vara om verksamhet vars syfte är just framställning av statistik. Att sedan statistiken kommer till användning i många olika sammanhang spelar i detta avseende ingen roll. Olika former av statistik som mera direkt framställs som underlag till beslut i ett enskilt ärende i t.ex. ett kyrkoråd måste enligt kyrkostyrelsens mening emellertid anses falla utanför begreppet. I sista hand får begreppet naturligtvis uttolkas av domkapitlet och Svenska kyrkans överklagandenämnd.

Behovet av att skydda uppgifter enligt paragrafen får enligt kyrkostyrelsen antas ha upphört senast efter sjuttio år.

5.3 Förbud mot att röja uppgifter om affärs- och driftsförhållanden för bolag, förening eller stiftelse där kyrkan utövar ett bestämmande inflytande

Kyrkostyrelsens förslag: Förbudet mot att röja uppgifter om affärs- och driftsförhållanden i kyrkans affärsverksamhet kompletteras så att det även omfattar sådana uppgifter om bolag, förening eller stiftelse som driver affärsverksamhet och där kyrkan utövar ett bestämmande inflytande, när uppgifterna förekommer hos Svenska kyrkan eller hos någon av dess organisatoriska delar.

Ändrad paragraf: 54 kap. 5 §

Promemorians förslag

Överensstämmer i sak med vårt men en viss redigering har skett av bestämmelsen.

5.3.1 Bakgrund

Enligt 54 kap. 5 § gäller i kyrkans affärsverksamhet förbud mot att röja uppgifter om affärs- och driftsförhållanden, om det kan antas att någon som driver likartad rörelse gynnas om uppgiften röjs. Vid kyrkoordningens tillkomst anförde Centralstyrelsen beträffande paragrafen att den motsvarade 6 kap. 1 § i sekretesslagen (1980:100) och att ingen ändring i sak avsågs (CsSkr 1993:3, sid. 2–437). Bestämmelsens ordalydelse avvek emellertid på en viktig punkt från bestämmelsen i sekretesslagen. Den senare hade ett uttryckligt sekretesskydd för uppgifter om affärs- och driftsförhållanden hos bolag, förening, samfällighet eller stiftelse vari det allmänna hade ett bestämmande inflytande när sådana uppgifter förekommer hos en myndighet. Ett motsvarande uttryckligt förbud mot att röja uppgifter om bolag etc. där kyrkan har ett bestämmande inflytande saknas helt i kyrkoordningens bestämmelse.

Sekretesslagens bestämmelse har omarbetats språkligt utan att någon ändring i sak varit avsedd och återfinns numera, i de delar som här är av intresse, i 19 kap. 1 § OSL.

Redan 2002 avgjorde Svenska kyrkans överklagandenämnd ett ärende som gällde just frågan om förbud att röja uppgifter med hänvisning till affärssekretessen hos ett av kyrkan helägt bolag. En person hade hos kyrkostyrelsen begärt att få ta del av en resultatrapport avseende Svenska kyrkans utbildnings AB (SKUAB). Överklagandenämnden konstaterade att SKUAB, som ett av Svenska kyrkan helägt aktiebolag, inte omfattades av uttrycket ”kyrkans affärsverksamhet” och därmed inte heller av bestämmelserna i kyrkoordningen. Eftersom uppgifterna i resultatrapporten endast kunde röja SKUAB:s affärs- och driftsförhållanden, skyddades inte uppgifterna i rapporten av bestämmelsen i 54 kap. 5 § kyrkoordningen.

5.3.2. Remissinstanserna

Samtliga remissinstanser som yttrat sig har tillstyrkt förslaget.

5.3.3. Överväganden och förslag

Om en kyrklig enhet väljer att bedriva viss affärsverksamhet i t.ex. ett fristående bolag är det enligt kyrkostyrelsen viktigt att enheten såsom ägare fritt kan kommunicera med bolaget för att hålla sig informerad om bland annat bolagets ställning och resultat. Som redogjorts för ovan saknar emellertid kyrkoordningen ett skydd för uppgifter som rör affärs- och driftsförhållanden för bolag etc. där kyrkan utövar ett bestämmande inflytande. Så länge uppgifterna förekommer hos bolaget uppkommer dock inga problem i detta avseende eftersom ett fristående bolag inte omfattas av den inomkyrkliga offentlighetsprincipen. Däremot kan ett sådant bolag inte kommunicera med sin ägare/kyrkan, i vart fall inte med skriftligt material, utan att uppgifter i denna kommunikation blir tillgängliga för bolagets konkurrenter. Avsaknaden av skyddsmöjlighet riskerar att inverka menligt på den kyrkliga enhetens möjligheter att utöva ägarstyrning i det bolag man äger.

Kyrkostyrelsen konstaterar att problem också kan uppstå när stiftet utövar sin tillsyn över verksamheten. I de fall en kyrklig enhet väljer att bedriva näringsverksamhet i t.ex. ett aktiebolag ska verksamheten i ett sådant bolag betraktas som en del av den totala verksamhet som församlingen bedriver och den ska som sådan omfattas av stiftets tillsyn (jfr. KsSkr 2010:7, sid. 9). Enligt 57 kap. 4 § är den som står under tillsyn skyldig att på begäran av tillsynsorganet tillhandahålla handlingar och annat material som rör verksamheten samt att ge tillsynsorganet de upplysningar som behövs för tillsynen. I de fall verksamhet bedrivs i bolagsform torde därför församlingen på stiftets begäran vara skyldig att förse stiftet med efterfrågade handlingar även om dessa formellt tillhör bolaget. Inte heller i detta fall finns, sedan handlingarna inkommit till församlingen resp. stiftet, någon möjlighet att hemlighålla uppgifter ur dem med dagens reglering.

I en kartläggning som gjordes 2009 och som redovisas i betänkandet Arbetsformer i förändring – Församlingens uppgift och förutsättningar (SKU 2009:2) framgår att den näringsverksamhet som bedrivs i Svenska kyrkan till klart övervägande del bedrivs i församlingarnas egen regi. Det finns dock också exempel på verksamhet som bedrivs i såväl ideella som ekonomiska föreningar, i aktiebolag och i stiftelseform. Det finns enligt kyrkostyrelsen ingen anledning att tro att andelen verksamheter som bedrivs i någon annan associationsform än församlingens egen regi kommer att minska.

Mot bakgrund av ovanstående föreslår kyrkostyrelsen att 54 kap. 5 § ändras så att förbudet att röja uppgifter om affärs- och driftsförhållanden omfattar även sådana förhållanden hos bolag, förening eller stiftelse som driver affärsverksamhet och där kyrkan utövar ett bestämmande inflytande. Förbudet föreslås gälla när

uppgifterna finns hos någon församling, samfällighet eller något stift eller den nationella nivån, om det kan antas att någon som driver likartad rörelse gynnas. Med den föreslagna lydelsen kommer paragrafen också i bättre överensstämmelse med 19 kap. 1 § OSL.

Genom bestämmelsen om överföring av förbud mot att röja uppgifter inom kyrkan kommer förbudet att röja uppgifter om affärs- och driftsförhållanden hos kyrkans bolag etc. gälla även hos den som tar emot uppgiften i verksamhet som avser revision, tillsyn och överprövning. Ett stift som i sin tillsyn begärt in uppgifter från en församling angående ett församlingsägt bolag kan m.a.o. hemlighålla de uppgifter som omfattas av röjandeförbud enligt den nu föreslagna paragrafen.

Med ”bestämmande inflytande” avses att den kyrkliga enheten äger minst hälften av aktierna i ett bolag. Om det i bolaget finns aktier med olika röstvärde krävs att den kyrkliga enheten innehar minst hälften av röstetalet. Bestämmande inflytande kan också uppnås om t.ex. två eller flera församlingar tillsammans innehar minst hälften av aktierna eller röstetalet i ett bolag. På samma sätt bör det bedömas om en kyrklig enhet och ett bolag i vilket den kyrkliga enheten utövar ett bestämmande inflytande tillsammans har minst hälften av aktierna/röstetalet. För föreningar får krävas att de kyrkliga enheterna innehar minst hälften av rösterna. Om den kyrkliga enheten enligt stadgar eller bolagsordning har rätt att utse och avsätta minst hälften av ledamöterna i föreningens/bolagets/stiftelsens styrelse får också anses föreligga ett bestämmande inflytande. Detsamma gäller om den kyrkliga enheten/enheterna utgör samtliga obegränsat ansvariga bolagsmän i ett handelsbolag.

5.4 Ändring av bestämmelsen om förbud mot att röja uppgifter vid upphandling m.m.

Kyrkostyrelsens förslag: Förbudet i 54 kap. 6 § förtydligas bland annat på så sätt att det av bestämmelsen framgår att förbud gäller mot att röja uppgifter som hänför sig till ärenden om förvärv, överlåtelse, upplåtelse eller användning av egendom, tjänst eller annan nytthet om det kan antas att kyrkan lider skada om uppgiften röjs, även i det fall uppgiften inte direkt förekommer inom ramen för ett upphandlingsförfarande.

Ändrad paragraf: 54 kap. 6 §

Promemorians förslag

Överensstämmer med vårt.

5.4.1 Bakgrund

5.4.1.1 Kyrkoordningens bestämmelse om röjande av uppgifter vid upphandling

Bestämmelsen i 54 kap. 6 § i kyrkoordningen gör det möjligt för kyrkliga enheter att hemlighålla uppgifter i ett upphandlingsärende. Enligt paragrafen råder, i verksamhet som avser förvärv, överlåtelse, upplåtelse eller användning av egendom, tjänst eller annan nytthet, förbud mot att röja uppgifter. Förbudet är inte begränsat till vissa slags uppgifter utan omfattar alla uppgifter i ett ärende. Förbudet förutsätter inte heller någon skadeprövning och kan därför i så mening sägas vara absolut. Dock gäller det bara när verksamheten bedrivs i sådan form att inhämtade anbud eller motsvarande erbjudanden ska offentliggöras vid en viss

tidpunkt som är fastställd för ärendet. Förbudet gäller fram till dess att de inhämtade anbudena öppnas.

KsSkr 2011:7

5.4.1.2 Skillnaden mellan kyrkoordningen och Offentlighets- och sekretesslagen

I kyrkoordningsskrivelsen anförde Centralstyrelsen beträffande 54 kap. 6 § kyrkoordningen att bestämmelsen skulle motsvara dåvarande 6 kap. 2 § sekretesslagen och att man inte avsåg någon skillnad i sak mellan sekretesslagens bestämmelse och kyrkoordningens motsvarighet (CsSkr 1999:3, sid. 2–437). Dock kom kyrkoordningens bestämmelse om upphandlingssekretess inte till sin ordalydelse att motsvara bestämmelsen i sekretesslagen. Sedan 2000 har sekretesslagens bestämmelse också ändrats och återfinns efter sekretesslagens upphörande i 19 kap. 3 § OSL.

En skillnad mellan kyrkoordningens och OSL:s bestämmelser är att den senare omfattar inte bara uppgifter som förekommer inom ramen för ett upphandlingsförfarande. Sekretesskyddet omfattar uttryckligen också andra ärenden som rör förvärv, överlåtelse, upplåtelse m.m. Det finns med andra ord en grundläggande allmän sekretess för uppgifter som hänför sig till ärende om förvärv, överlåtelse, upplåtelse eller användning av egendom, tjänst eller annan nytta. Uppgifter av detta slag får hemlighållas om det kan antas att det allmänna lider skada om uppgiften röjs. Detta innebär också att känsliga uppgifter kan fortsatt hållas hemliga även sedan ett upphandlingsärende avslutats.

Vidare framgår det tydligt av OSL:s bestämmelse att det endast är uppgifter som rör anbud som kan hemlighållas med stöd av den absoluta sekretessen. Till uppgifter som rör ett anbud hör, förutom själva anbudet, även uppgifter som kan tjäna till upplysning om att ett visst anbud har infordrats eller inlämnats eller på annat sätt avser ett visst anbud, exempelvis vem som avgett det. Den absoluta sekretessen kan således omfatta arbetspromemorior och andra av en upphandlande myndighet upprättade handlingar, t.ex. motförslag. En upphandlande myndighets egna uppgifter i ett upphandlingsärende vilka inte kan sägas röra ett anbud kan dock inte hemlighållas med stöd av den absoluta sekretessen. De ska istället prövas mot den allmänna sekretessen i samma paragraf och kan därmed bara hemlighållas om det kan antas att det allmänna skulle lida skada av ett utlämnande.

Slutligen innebär, efter en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 2002, den statliga upphandlingssekretessen att den absoluta sekretessen upphör redan när tilldelningsbeslut fattas eller ärendet dessförinnan har slutförts, t.ex. genom att upphandlingen avbryts. Avsikten med ändringen var att ge leverantörerna ökad insyn för att inte överklagandemöjligheten skulle försvåras. De dithills gällande reglerna som inneburit att den absoluta sekretessen upphörde först när avtal slutits ansågs inte tillräckliga i detta hänseende.

5.4.2. Remissinstanserna

Samtliga remissinstanser som yttrat sig har tillstyrkt förslaget.

5.4.3. Överväganden och förslag

Den viktigaste skillnaden mellan bestämmelsen i OSL och kyrkoordningens motsvarighet är att det i kyrkoordningens bestämmelse saknas ett allmänt sekretesskydd för uppgifter som hänför sig till ärende om köp och försäljning etc. utanför ramen för ett formellt upphandlingsförfarande. Det kan t.ex. röra sig om uppgifter i ett ärende om köp eller försäljning som inte härrör från en upphand-

ling eller uppgifter som i och för sig skulle ha omfattats av den absoluta upphandlingssekretessen men där upphandlingsärendet har avslutats.

Precis som är fallet inom statlig och kommunal förvaltning kan det i kyrkans ärenden om köp, försäljning, uthyrning etc. förekomma en mängd olika uppgifter som av en eller annan anledning kan medföra skada för den kyrkliga enheten om de blir offentliga. Det kan t.ex. röra sig om uppgifter som om de kommer ut riskerar att försämra den kyrkliga enhetens förhandlingsläge i en kommande upphandling. I de fall en uppgift förekommer inom ramen för ett slutet upphandlingsförfarande finns det idag ett absolut förbud mot att röja uppgiften. Om så inte är fallet, t.ex. om den aktuella upphandlingen slutförts, finns inte längre något direkt tillämpligt skydd för uppgiften i fråga.

I ett upphandlingsärende kan det vidare finnas uppgifter som kan medföra skada för en kyrklig enhet om de blir offentliga efter det att anbudet offentliggjorts. Det kan t.ex. röra sig om uppgifter i ett upphandlingsärende som skulle kunna påverka den kyrkliga enhetens förhandlingsposition i andra pågående eller framtida upphandlingar negativt.

Det får enligt kyrkostyrelsen antas att intresset av insyn i kyrkans upphandlingsärenden är tämligen betydande. Mot detta ska ställas de kyrkliga enheternas berättigade krav på att inte behöva lida ekonomisk skada av att andra får insyn i enhetens affärstransaktioner. I likhet med vad som gäller på den allmänna sidan bör därför uppgifter som hänför sig till ärenden om köp, försäljning, uthyrning etc. kunna hållas hemliga även utanför ramen för en upphandling i de fall det skulle medföra ekonomisk skada för den kyrkliga enheten om uppgifterna lämnades ut.

Med hänvisning till vad som ovan anförts föreslår kyrkostyrelsen att kyrkoordningens 54 kap. 6 § förtydligas så att det av bestämmelsen framgår att förbud gäller mot att röja uppgifter som hänför sig till ärenden om förvärv, överlåtelse, upplåtelse eller användning av egendom, tjänst eller annan nytthet om det kan antas att kyrkan lider skada om uppgiften röjs även i det fall uppgiften inte direkt förekommer inom ramen för ett upphandlingsförfarande. Vidare föreslås att det tydliggörs att inom ramen för ett upphandlingsärende är det endast uppgifter rörande anbud som kan hemlighållas med stöd av det absoluta förbudet att röja uppgifter. De uppgifter i ett upphandlingsärende som inte rör anbud kommer då att omfattas av det mer begränsade skyddet enligt vad som sagts ovan.

Beträffande frågan om när den absoluta sekretessen bör upphöra kan det konstateras att som kyrkoordningens bestämmelse idag är utformad är det inte riktigt tydligt när så sker. I och med att det i paragrafen krävs att det är fråga om anbud eller motsvarande erbjudanden som ska göras offentliga vid en viss tidpunkt framgår dock indirekt att skyddet upphör vid den tidpunkt då de inkomna anbuden öppnas. Vi föreslår i stället att den absoluta sekretessen, i likhet med vad som gäller inom det allmänna, ska upphöra när beslut om vem av anbudsgivarna som ska tilldelas det kontrakt upphandlingen avser (tilldelningsbeslutet) fattas eller upphandlingen dessförinnan har slutförts (t.ex. genom att upphandlingen avbryts). Om den kyrkliga enheten väljer att offentliggöra alla anbud upphör den absoluta sekretessen dock i och med detta.

Genom de ändringar som här föreslås kommer kyrkoordningens reglering till sin ordalydelse i bättre överensstämmelse med motsvarande bestämmelse i OSL.

Enligt kyrkoordningens nuvarande bestämmelse gäller absolut sekretess även i samtliga ärenden som rör försäljning förutsatt att försäljningen sker i sådan form att inhämtade anbud etc. ska offentliggöras vid en viss förutbestämd tidpunkt. Bestämmelsen i OSL å andra sidan föreskriver absolut sekretess i försäljnings-

ärenden men endast beträffande försäljning av lös egendom för det allmännas räkning. I övrigt gäller den allmänna sekretessen med ett rakt skaderekvisit. Den nu föreslagna bestämmelsen innehåller inte något absolut förbud mot att röja uppgifter i ärenden om försäljning. Enligt kyrkostyrelsens uppfattning torde uppgifter i denna typ av ärenden för kyrkans del normalt inte vara av den karaktären att de typiskt sett behöver ett absolut skydd. Det bör för dessa fall räcka att de kan hemlighållas med stöd av den allmänna förbudsregel som nu föreslås.

6. Övergångsbestämmelser

Det föreslås inga särskilda övergångsbestämmelser till de nu föreslagna ändringarna. Detta innebär att bestämmelserna då de trätt i kraft ska tillämpas även på handlingar som omfattats av den inomkyrkliga offentlighetsprincipen före ikraftträdandet.

7. Frågor beträffande tillämpning av tystnadsplikten

Det finns ett antal frågor som diskuteras i utredningen och som aktualiseras i olika remissyttranden, men där utredningen inte lägger några förslag till ändringar i kyrkoordningen. Det handlar snarare om hur kyrkoordningen ska tolkas och tillämpas.

7.1 Handledning

7.1.1 Bakgrund

En första sådan fråga gäller huruvida den absoluta tystnadsplikten är förenlig med handledning och vilka villkor som i så fall ska vara uppfyllda. Frågan har diskuterats intensivt alltsedan lagstiftningen kring tystnadsplikten förändrades på 1970-talet.

7.1.2 Utredningen

Enligt utredningen är en absolut tystnadsplikt möjlig att förena med att det förekommer handledning under förutsättning att det sker en omsorgsfull avidentifiering av konfidenten och omständigheter kring denne.

7.1.3 Remissinstanserna

Flera remissinstanser instämmer i utredningens bedömning. *Domkapitlet i Linköping* skriver att tystnadsplikten för präster kan sägas vara absolut trots att prästen undergår handledning. Man betonar att handledning syftar till att behandla prästens reaktioner och inte primärt konfidentens material och förutsätter en omsorgsfull avidentifiering.

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Stockholm skriver att det är bra att vikten av handledning betonas. *Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation* noterar med tillfredsställelse att präster ska kunna avidentifiera och dryfta själavårdssamtal inom ramen för arbetshandledning. Man ser det som ett led i medarbetares kompetensutveckling och menar att det också är en viktig faktor i arbetet med arbetsmiljö.

I yttrandet från *Landskrona församling* samt i en spontanremiss från *sjukhusprästen Lars Birgersson* ifrågasätts dock att en absolut tystnadsplikt kan vara förenlig med handledning och att det därför endast är bikten som bör

omfattas av den absoluta tystnadsplikten. Man menar att det inte är möjligt med handledning om tystnadsplikten ska vara absolut samtidigt som man betonar att handledning behövs eftersom den bidrar till en ökad professionalitet för präster och diakoner.

7.1.4 Överväganden och förslag

Frågan om handledning i samband med själavård har behandlats i flera sammanhang. I kommentaren till kyrkoordningen (2010 års upplaga sid. 329) heter det:

Den som yrkesmässigt använder samtalet som en metod att bistå människor har goda skäl att gå i handledning. I handledningssammanhang och liknande kan det finnas anledning att återge själavårds-situationer. Handledning och konsultation kan inte förekomma vid bikt. I fråga om enskild själavård är däremot såväl handledning som konsultation ibland nödvändiga. För att handledning och konsultation inte ska strida mot den absoluta tystnadsplikten krävs att såväl konfidenten som alla andra berörda personer har blivit tillräckligt avidentifierade. För att avidentifieringen ska vara tillräcklig krävs att ingenting som berättas ska kunna härledas till någon bestämd person.

I biskopsbrevet *Tystnadsplikt och sekretess i Svenska kyrkans arbete* från 2004 förs ett tämligen ingående resonemang om handledning. Biskoparna menar att det är möjligt att förena den absoluta tystnadsplikten vid enskild själavård med förekomsten av handledning. Man anger sex regler som ska vara uppfyllda för att konfidentens anonymitet ska vara säkerställd. Den första är att handledning ska äga rum på en i förväg angiven tid och plats och inte spontant vid kollegers tillfälliga möten. För det andra ska båda parter på förhand ha kommit överens om handledningens regler, bland annat att den innebär ett gemensamt ansvar för tystnadsplikten. För det tredje ska handledaren vara utbildad till handledare. För det fjärde ska avidentifieringen vara väl genomtänkt och förutom att utesluta namn även utelämna information om alla förhållanden som skulle kunna avslöja inblandade personers identitet. Den femte regeln är att vid grupphandledning ska den handledde i förväg tänka igenom om någon i gruppen kan känna någon av dem som kommer att nämnas och i så fall uppmana denne att inte delta. Enligt den sjätte regeln ska man vid en grupphandledning genast lämna gruppen om man börjar ana att man känner igen någon av de personer som omtalas. Biskoparna menar vidare att ett av skälen för att handledning bör förekomma är att den i själva verket hjälper till att upprätthålla tystnadsplikten. Om handledning inte förekommer finns det ”risk för ’läckage’, av sådant som faller under tystnadsplikten”.

Kyrkostyrelsen instämmer i utredningens slutsats att handledning är möjlig att förena med absolut tystnadsplikt, under förutsättning att det sker en omsorgsfull avidentifiering av konfidenten och omständigheter kring denne.

7.2 Information om att själavård ägt rum

7.2.1 Bakgrund

En fråga som aktualiseras i utredningen och som diskuteras i remissutfallet är huruvida tystnadsplikten innebär att det inte är tillåtet att föra vidare information om att ett samtal ägt rum eller kommer att äga rum. Frågan gäller således i vilken utsträckning som tystnadsplikten utöver innehållet i ett själavårdande samtal även omfattar det förhållandet att ett samtal har ägt rum.

Enligt utredningen får en präst inte avslöja att bikt eller enskild själavård har förekommit. Man konstaterar dock att det i vissa sammanhang är omöjligt att hemlighålla att ett samtal äger rum, till exempel på fängelse och sjukhus. Samtalets karaktär ska då inte röjas. Utredningen ansluter sig till den ståndpunkt som finns redovisad i kommentarerna till kyrkoordningen att ”även de mest harmlösa uppgifter som har lämnats omfattas av tystnadsplikten, liksom själva det faktum att bikt eller enskild själavård över huvud taget har förekommit” (Kommentarer till kyrkoordningen 2010 sid. 328).

7.2.3 Remissinstanserna

Enköpings församling framhåller att det ibland av säkerhetsskäl kan vara viktigt att någon annan person känner till att och var ett enskilt själavårdande samtal pågår. Man menar att detta är en arbetsmiljöfråga som bör beaktas.

Sjukhuskyrkans arbetslag på Akademiska sjukhuset i Uppsala skriver att det ofta journalförs att man besökt och haft samtal med en patient på sjukhus, särskilt om personal på uppmaning av patient ringt och bokat samtalet. Arbetslaget menar att det är av yttersta vikt att behålla tystnaden kring vad samtalet med den enskilde handlat om, men att det framstår som orimligt i sjukhusets värld att det inte antecknas. *Trollhättans pastorat* skriver att hemlighetsmakeri bör undvikas. När en sjuksköterska ringer och ber en präst eller en diakon att komma till en patient kan vi inte smyga oss dit obemärkta.

7.2.4 Överväganden och förslag

Prästs och diakons tystnadsplikt avser enligt 31 kap. 9 § respektive 32 kap. 9 § ”sådant som han eller hon [...] har fått veta under bikt eller enskild själavård, respektive ”sådant som han eller hon [...] har fått veta under själavårdande samtal”. Kyrkoordningens bestämmelser stöds beträffande präster av lagstiftningen i Rättegångsbalken 36 kap. 5 § där det heter:

Den som är präst inom ett trossamfund eller den som i ett sådant samfund har motsvarande ställning får inte höras som vittne om något som han eller hon har erfarit under bikt eller enskild själavård.

Enligt såväl kyrkoordningens som rättegångsbalkens ordalydelse är det således innehållet i det som förmedlas av en konfident som är föremål för tystnadsplikt. Efter hand har emellertid den tolkningen vuxit fram inom Svenska kyrkan att tystnadsplikten även omfattar det förhållandet att ett själavårdande samtal ägt rum. I ett biskopsbrev om prästens tystnadsplikt till prästerskapet i Uppsala stift 1993 heter det således: ”Prästen skall inte ens nämna att ett själavårdande samtal ägt rum”. Detta citeras sedan i utredningen *Prästens tystnadsplikt* (SKU1995:4). Denna tolkning finns även i kommentarerna till kyrkoordningen där det som framgått ovan sägs att ”även de mest harmlösa uppgifter som har lämnats omfattas av tystnadsplikten, liksom själva det faktum att bikt eller enskild själavård över huvud taget har förekommit”.

Det kan ifrågasättas om det är rimligt att samma stränga tystnadsplikt ska gälla i de båda fallen och om det ens är möjligt med hänsyn till rättegångsbalkens reglering. Om samma tystnadsplikt ska gälla leder det till den orimliga konsekvensen att en präst inte skulle kunna hävda att han eller hon inte kan vittna i domstol under hänvisning till att den information han eller hon har fått av en viss person har förmedlats vid bikt eller enskild själavård. Det skulle då vara ett brott mot tystnadsplikten att hävda att bikt eller enskild själavård har förekommit. Det är också uppenbart att bikt eller själavård inte alltid har

betraktats som något som till varje pris måste döljas. I vissa kyrkor, dock sällan inom Svenska kyrkan, används biktstolar. Det är inte svårt för andra personer att se vilka som går in i en sådan för att träffa en präst.

Även om uppgifter om att ett själavårdssamtal har ägt rum inte skulle anses höra till tystnadsplikten för bikt och enskild själavård, betyder det inte att uppgifterna helt skulle sakna skydd. I stället skulle de kunna hänföras till förbudet mot att röja personliga och känsliga uppgifter i den församlingsvårdande verksamheten i 54 kap. 2 § första stycket i kyrkoordningen:

I kyrkans församlingsvårdande verksamhet gäller förbud mot att röja uppgifter om en enskilds personliga förhållanden. Förbudet gäller om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att personen i fråga eller någon närstående lider men.

Denna restriktivitet har visserligen inte samma absoluta karaktär som förbudet att föra vidare innehållet i det som har yppats inom ramen för bikt eller enskild själavård. Men huvudregeln är att uppgifter som förekommer i sådan verksamhet inte ska lämnas ut.

Kyrkostyrelsen ser ingen anledning att ifrågasätta den tolkning som tidigare har gjorts, och som innebär att även det förhållandet att ett själavårdande samtal har ägt rum ska vara föremål för en sträng tystnadsplikt. Kyrkostyrelsen ansluter sig därför till utredningens tolkning, att det bör råda stor restriktivitet när det gäller att föra vidare uppgifter om att en präst eller diakon har mött eller avser att möta en viss person i sammanhang som innefattar bikt eller enskild själavård (eller själavårdande samtal enligt nu gällande bestämmelser för diakoner).

Detta behöver dock inte innebära att varje uppgift om att ett samtal är inbokat eller har skett med en viss person skulle omfattas av den stränga tystnadsplikten. Sådana uppgifter röjer ju i sig inget om karaktären på samtalet. I många fall kan det också vara först i efterhand som det går att bedöma vilket slags samtal som har förevarit. Några av de praktiska situationer som brukar beskrivas som problematiska i relation till denna tolkning kanske därför inte behöver uppkomma.

Om det i något fall är så att en präst eller diakon uppfattar att det kan vara förenat med risker att utöva enskild själavård (själavårdande samtal) på vissa platser så finns också den möjligheten att mötet i stället förläggs till församlingens egna lokaler. Däremot kvarstår den problematiken att en präst som kallas till domstol för att vittna knappast kan undvika att i vart fall indirekt röja att det har varit fråga om ett bikt- eller enskild själavårdssamtal. Det får då ankomma på domkapitlet att pröva om detta ska ses som ett brott mot tystnadsplikten som bör föranleda någon åtgärd.

7.3 Avgränsning av begreppet "enskild själavård"

7.3.1 Remissinstanserna

I några remissyttranden diskuteras frågor beträffande hur den enskilda själavården ska avgränsas. *Skänninge församling* riktar kritik mot att "enskild själavård" i utredningen definieras på ett sätt som innebär att den även kan innefatta samtal mellan mer än två personer, nämligen "... mellan en diakon eller präst och en konfident eller en liten grupp, till exempel en familj, med ett gemensamt problem som de tillsammans vill bearbeta inför diakon eller präst". Församlingen menar att de annars så tydliga ramarna för den enskilda själavården härigenom luckras upp och blir oprecisa.

Svenska Kyrkans Unga skriver att det är viktigt för den som är inblandad i ett samtal med en präst eller en diakon att veta när det är enskild själavård och inte.

Man undrar om det som börjar som ett fikasamtal kan bli till enskild själavård. Vem avgör i så fall när det blir enskild själavård av ett samtal, prästen/diakonen eller konfidenten?

KsSkr 2011:7

7.3.2 Överväganden och förslag

Utredningens definition av enskild själavård har sin bakgrund i 1994 års tystnadspliktsutredning. Denna utredning föreslog att terminologin beträffande prästers tystnadsplikt skulle ändras från att avse "själavårdande samtal" till "enskild själavård". Ett avgörande argument för att byta terminologi var just att "själavårdande samtal" uppfattades som alltför vagt. Intrycket kunde bli att alla samtal med präst skulle falla under tystnadsplikten. Denna bedömning gjordes redan av 1994 års tystnadspliktsutredning

Enligt 2008 års tystnadspliktsutredning bör "enskild själavård" definieras som en hjälp för konfidenten att tillämpa det kristna evangeliet i sina personliga förhållanden och som ett samtal som sker under avskildhet i ett personligt möte mellan en diakon eller präst och en konfident eller en liten grupp, till exempel en familj, med ett gemensamt problem som de tillsammans vill bearbeta inför diakon eller präst (sid 102).

En ytterligare precisering som utredningen gör är att "enskild själavård" i första hand bör reserveras för sådana tillfällen då själasörjare och konfident kommer överens om tid och plats för samtal av personlig art. Man skriver att det är avskildheten, ämnet och att samtalet förs med en präst eller diakon som bör vara avgörande för om det är fråga om enskild själavård.

Kyrkostyrelsen instämmer i utredningens bedömning att "enskild själavård" bör kunna omfatta mer än en konfident i de fall som nämns. Detta bekräftas även av biskopsbrevet om tystnadsplikt. Kyrkostyrelsen menar vidare att den avgränsning som görs mot själavård i allmänhet är tillräckligt tydlig och att någon ytterligare precisering inte är nödvändig. Bestämningen av vad som ryms inom den enskilda själavården måste sedan tillämpas med omdöme i den enskilda situationen. Det gäller även för prästen eller diakonen att tydliggöra för en konfident vilken karaktär ett samtal har. Detta är prästens respektive diakonens ansvar. Vilken definition som än görs kommer det att finnas gränsfall. Det gäller även att vara observant på att ett samtal kan ändra karaktär och övergå från allmänt prat till att handla om personliga problem. Om detta skriver biskoparna (Biskopsbrevet sid. 22):

Ibland kan ett samtalsämne, som förväntas ligga under tystnadsplikt, blandas med andra allmänna frågor eller ett samtal utvecklas från att beröra allmänna frågor till att bli ett själavårdssamtal. Det är då prästens ansvar att om möjligt stanna upp och konstatera vilken karaktär samtalet har. Många gånger kan det vara lämpligt att ställa frågan om samtalet ska fortsätta här och nu eller om det är bättre att komma överens om en ny tid för att fortsätta detta samtal.

Det är angeläget att frågor beträffande hur enskild själavård ska avgränsas och hur detta ska kommuniceras till konfidenten behandlas i utbildningen av präster och diakoner.

7.4 Tystnadsplikten inom telefonsjälavården

7.4.1 Utredningen

Beträffande telefonsjälavård diskuterar utredningen bl.a. frågan om olika omständigheter där ett själavårdssamtal kan övergå till att vara något annat slags samtal.

Enligt utredningen kan en präst i telefonsjälavård i två slags fall konstatera att samtal inte längre uppfyller kriterierna för enskild själavård och att tystnadsplikt därför inte längre föreligger. Det ena fallet gäller om en suicidbenägen konfident under ett samtal med telefonjouren ber prästen att ringa efter ambulans. Det andra gäller s.k. "vaneringare". När det gäller den senare kategorin menar utredningen att om en person avslöjar att han eller hon har ringt upprepade gånger och har samtalat om samma fråga med flera olika själasörjare kan samtalet inte betecknas som enskild själavård och att det därmed är tillåtet att inom jourteamet diskutera fallet.

7.4.2 Remissinstanserna

Stiftelsen Kyrkans Jourttjänst Jourhavande präst undrar vad det är som gör att just begäran om att prästen ska ringa efter ambulans innebär att samtalet upphör att vara enskild själavård. När det gäller de s.k. vaneringarna menar man att resonemanget leder till godtycklighet. Vem avgör när någon blir en vaneringare? Här menar stiftelsen vidare att utredningen gör sig skyldig till en feltolkning av biskopsbrevet 2004. Att något "får bearbetas i utbildning och handledning" är inte det samma som att det är tillåtet "att inom jourteamet diskutera fallet", som det heter i betänkandet.

Även *Svenska kyrkans diakoninstitutioner* ifrågasätter utredningens bedömning beträffande s.k. vaneringare och suicidsamtal. Diakoninstitutionerna menar att man inte bör införa denna form av undantag. Om den tjänstgörande prästen i stunden missuppfattar situationen och gör en felaktig bedömning är hon eller han helt utlämnad åt det faktum att tystnadsplikten då brutits på felaktiga grunder. Man skriver vidare att ett fåtal misstag snabbt kan leda till att människors förtroende för tystnadsplikten i kyrkan raseras. Dessutom pekar man på att det förekommer samtal från mytomaner som mynnar ut i denna typ av uppdrag där mytomanen sätter press på prästen att agera. Man menar dessutom att den konfident som kunnat ringa 112 för att tala med jourhavande präst har möjlighet att själv ringa 112 för att beställa ambulans.

Svenska Kyrkans Unga ifrågasätter resonemanget att telefonsjälavård ibland upphör att vara enskild själavård. Man ifrågasätter att enskild själavård skulle upphöra när samma person pratar med olika präster inom telefonsjälavården. På vilket sätt skiljer det sig från när en person i en församling går i samtal med olika präster eller diakoner?

Stiftelsen Kyrkans Jourttjänst Jourhavande präst riktar vidare kritik mot att utredningen inte lägger förslag om att skydda de kodade jourcheman som finns för telefonsjälavården, nationellt och i stift.

7.4.3 Kyrkostyrelsens bedömning

Enligt kyrkostyrelsen kan det finnas situationer då ett samtals karaktär övergår från att vara enskild själavård till att bli något annat. Ett exempel på detta skulle kunna vara om prästen eller diakonen utsätts för hot. Samtalet upphör då att vara enskild själavård och tystnadsplikten upphör att gälla. Kyrkostyrelsen vill emellertid undvika att på ett kategoriskt sätt slå fast vilket handlande som är det rätta i enskilda situationer. Ytterst handlar det om att den berörda prästen måste använda sitt omdöme vid tillämpningen av de bestämmelser som finns. Frågan gäller om ett samtals karaktär har förändrats och inte längre kan karakteriseras som enskild själavård. Det handlar således inte fråga om att göra undantag från regeln om tystnadsplikt.

När det gäller vaneringarna hänvisar utredningen till biskopsbrevet 2004, där det heter:

KsSkr 2011:7

Ur prästens perspektiv är telefonsjälavården en form för den enskilda själavård som är prästens specifika ansvarsområde. /.../ Problem som är förknippade med upplevelser av att samma person ständigt återkommer till jouren och att samtal inte "leder någonstans", får bearbetas i den fortbildning och handledning som bör finnas för de i jouren engagerade prästerna (sid. 25).

Kyrkostyrelsen instämmer i yttrandet från Stiftelsen Kyrkans Jourttjänst Jourhavande präst och menar att utredningen här gör sig skyldig till en övertolkning av biskopsbrevet. Att något "får bearbetas i utbildning och handledning" är inte det samma som att det är tillåtet "att inom jourteamet diskutera fallet", som man skriver i betänkandet.

Beträffande utredningens tolkning, att när det kan konstateras att en person ringer till många olika själasörjare inom telefonsjälavården så kan samtalet inte betecknas som enskild själavård, så undrar kyrkostyrelsen i likhet med Svenska Kyrkans Unga på vilket sätt en konfidents samtal med olika präster inom telefonjouren skiljer sig från när en person i en församling går i samtal med olika präster eller diakoner.

Beträffande kritiken från Stiftelsen Kyrkans Jourttjänst Jourhavande präst mot att utredningen inte lägger förslag om skydda de kodade jourcheman som finns för telefonsjälavården, så menar utredningen att såväl "kodnyckel" som jourlistor med namn torde kunna hemlighållas med stöd av 54 kap. 4 § eller, när det gäller kodnyckeln 54 kap. 4 § respektive 5 kap. 10 §. Utredningen hänvisar här bland annat till att namn kan hemlighållas inom personaladministration enligt praxis. Eftersom det inte går att få ut någon information ur ett kodat schema utan nyckeln och eftersom nyckeln torde kunna hemlighållas redan med de bestämmelser som idag finns i kyrkoordningen, så finns det enligt kyrkostyrelsen inga skäl att göra någon ändring i denna del. Kyrkostyrelsen instämmer således i utredningens bedömning av denna fråga.

7.5 Tystnadsplikt vid e-post, internet och sms

7.5.1 Utredningen

Beträffande tystnadsplikt vid själavård via e-post, internet och sms läggs inga förslag av utredningen. Utredningen slår emellertid fast att själavård via e-post och sms kan betecknas som enskild själavård och att diakons respektive prästs tystnadsplikt därför råder.

7.5.2 Remissinstanserna

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Göteborg samt *Umeå stadsförsamling* menar att den själavård som äger rum inom ramen för Internet, e-post och sms inte kan anses falla in under det som betecknas som enskild själavård eftersom det inte går att garantera att inte någon utomstående kan få del av samtal eller korrespondensen.

Ett stort antal remissinstanser menar att frågorna kring själavård via e-post, internet och sms behöver utredas ytterligare. Det handlar bland annat om hur själavård kan bedrivas via Internet. *Domkapitlet i Västerås* skriver t.ex. att det angeläget att riktlinjer utarbetas för själavård via Internet, själavård via e-post eller sms och s.k. nätbaserade communities.

7.5.3 Överväganden och förslag

Kyrkostyrelsen instämmer i utredningens bedömning att själavård via e-post och sms kan betecknas som enskild själavård och att diakons respektive prästs tystnadsplikt därför råder. Det går visserligen inte att garantera att någon information inte kan nå någon utomstående. Detta behöver emellertid inte innebära att kraven på att prästen eller diakonen inte ska föra vidare det som sägs blir mindre. Det finns dock – som utredningen framhåller – anledning att klargöra för konfidenten att det finns risk för att information kan komma ut. Det finns för övrigt en risk för att ett samtal kan avlyssnas även när de samtalande sitter i ett stängt rum.

Kyrkostyrelsen instämmer i den av flera remissinstanser framförda synpunkten att det finns behov av att utreda frågorna kring själavård via e-post, internet och sms ytterligare och har för avsikt att ta fram riktlinjer för detta område.

8. Inledningstext om bikt samt vigningslöften vid präst- och diakonvigning i kyrkohandboken

8.1 Bikt, inledningstext

Kyrkostyrelsens förslag: I *Den svenska kyrkohandboken 1* görs ändringar i inledningstexten till kapitlet om bikt som en konsekvens av tidigare fattade beslut och ändrad lagstiftning.

8.1.1 Utredningen

Utredningen föreslår att några ändringar görs i en mening i inledningstexten om bikt i *Den svenska kyrkohandboken 1*. Den ursprungliga meningen lyder: ”Prästen har enligt gällande lag ovillkorlig tystnadsplikt för vad som yttras vid bikt eller själavårdande samtal”. Förslaget innebär att ”gällande lag” ändras till ”gällande lag och kyrkoordning”, ”ovillkorlig tystnadsplikt ” ändras till ”absolut tystnadsplikt” och ”själavårdande samtal” ändras till ”enskild själavård”.

Samtliga ändringar är en konsekvens av tidigare fattade beslut, som tagits av kyrkomötet efter det att kyrkohandboken antogs 1986. Begreppet ”absolut tystnadsplikt” har kommit att ersätta ”ovillkorlig tystnadsplikt” och är det begrepp som används i kyrkoordningen. Utredningen menar att beteckningen ”absolut tystnadsplikt” är välkänd, etablerad och respekterad i samhället och därför även bör vara den term som används i kyrkohandboken.

Att ordet ”kyrkoordning” läggs till är en konsekvens av att kyrkolagen ersattes av kyrkoordningen i samband med relationsändringen mellan staten och Svenska kyrkan. Ändringen från ”själavårdande samtal” till ”enskild själavård” infördes i kyrkolagen 1997 och användes sedan om prästens tystnadsplikt i kyrkoordningen.

Efter dessa ändringar blir meningen i sin helhet enligt utredningen: ”Prästen har enligt gällande lag *och kyrkoordning absolut tystnadsplikt* för vad som yttras vid bikt eller *enskild själavård*.”

8.1.2 Remissinstanserna

Förslaget har stöd hos remissinstanserna.

8.1.3 Överväganden och förslag

KsSkr 2011:7

I utredningen föreslås att hänvisning görs till ”gällande lag och kyrkoordning” beträffande den rättsliga regleringen av tystnadsplikten för präst vid bikt och enskild själavård. Enligt kyrkostyrelsen är det emellertid tillräckligt att hänvisa till kyrkoordningen. Rättegångsbalken reglerar inte tystnadsplikten utan enbart att domstolar inte får höra präster som vittne om det som de fått reda på vid bikt och enskild själavård. En präst kan inte lagföras för att ha vittnat om det som ligger under tystnadsplikten. Det är inte tystnadsplikten som är lagstadgad. Däremot finns det stöd för kyrkans tystnadsplikt i lagstiftningen genom bestämmelsen att präst inte får höras som vittne om sådant som han eller hon fått reda på vid bikt och enskild själavård. Kyrkostyrelsen föreslår därför att orden ”lag och” i utredningens förslag stryks och att en ny mening med följande lydelse införs: ”Det finns stöd för denna tystnadsplikt även i lag.”

Kyrkostyrelsen bejakar utredningens övriga förslag till ändringar och föreslår således följande formulering: ”Prästen har enligt gällande *kyrkoordning absolut* tystnadsplikt för vad som yttras vid bikt eller *enskild själavård*. *Det finns stöd för denna tystnadsplikt även i lag.*”

8.2 Vigningslöften för präst och diakon

Kyrkostyrelsens förslag: I *Den svenska kyrkohandboken 2* görs tillägg med ett aktualiserande av tystnadsplikten i vigningslöftena i kapitlen om Prästvigningsmessa och Diakonvigningsmessa.

8.2.1 Utredningen

Utredningen föreslår att det tredje av vigningslöftena vid präst- och diakonvigning i *Den svenska kyrkohandboken 2* kompletteras med uttrycket ” i tystnad bevara det ni i själavård anförtrotts”. Den fråga som biskopen ställer blir då i sin helhet: ”Vill ni i er tjänst följa vår kyrkas ordning, *i tystnad bevara det ni i själavård anförtrotts* och förverkliga er kallelse med Kristus som förebild?” Förslaget innebär att kyrkoordningens markering av tystnadsplikten understryks. Syftet är att stärka biktens och den enskilda själavårdens ställning i Svenska kyrkan.

8.2.2 Remissinstanserna

Förslaget att föra in tystnadsplikten i vigningslöftena får stöd hos en betydande del av remissinstanserna. Det uppfattas som värdefullt att tystnadsplikten tydliggörs i samband med prästvigningen och man pekar på att tystnadsplikten är en viktig aspekt i uppdraget som diakon och präst.

Det finns emellertid också många som är kritiska. Flera av dem som motsätter sig förslaget menar att den hänvisning till att ”följa vår kyrkas ordning” som finns i löftena enligt nu gällande ordning är tillräcklig. Man menar att det inte är nödvändigt att bryta ut en del ur kyrkans ordning och särskilt betona tystnadsplikten.

Både bland flera av de remissinstanser som förordar att tystnadsplikten aktualiseras i vigningslöftena och bland dem motsätter sig detta anföras kritik mot utredningens förslag att samma löftesformulering ska användas för präster och diakoner trots att tystnadsplikten är delvis olika för de båda grupperna. Det framhålls t.ex. från *Växjö stift* att det behöver tydliggöras i löftena att tystnadsplikten för präst och diakon inte är identiska. *Borås Caroli församling* menar

KsSkr 2011:7 dock att det blir alltför komplicerat att i vigningslöftena på ett tillräckligt tydligt sätt uttrycka att diakons och prästs tystnadsplikt är olika.

Flera remissinstanser förordar ett konsekvent användande av termen "enskild själavård" och att frågorna i kyrkohandbokens ritual vid präst- och diakonvigning därför bör vara "i tystnad bevara det ni i enskild själavård anförtrotts...". *Karlshamns församling* föreslår att ordet "bikt" infogas vid prästvigning för att bl.a. framhäva skillnaden mellan prästs och diakons själavård. Enligt *Enköpings församling* kan två av diakonernas löften vara motstridiga, nämligen löftet att stå på de svagas sida och tystnadslöftet.

8.2.3 Överväganden och förslag

Enligt kyrkostyrelsen finns det starka argument som talar såväl för som emot ett aktualiserande av tystnadsplikten i vigningslöftena för präst och diakon. Som Läronämnden har framhållit är prästens tystnadsplikt identitetsmässigt grundläggande både för prästen och för kyrkan (LN 1996:15). (Sedan detta uttalande gjordes har även diakoner erhållit tystnadsplikt.) Ett konsekvent upprätthållande av tystnadsplikten är också viktigt för kyrkans trovärdighet. Kyrkostyrelsen vill därför ansluta sig till utredningens förslag att tystnadsplikten aktualiseras i vigningslöftena för präster och diakoner.

Som framgått ovan har det emellertid i många yttranden påtalats att det finns vissa komplikationer med det förslag till formulering av vigningslöften som lagts fram av utredningen. För att tydliggöra att tystnadsplikten skiljer sig åt mellan präster och diakoner bör det inte vara identiska löften för präster och diakoner. Dessutom bör diakonernas löfte inte innehålla några implicita förbehåll eller stå i konflikt med andra aspekter av diakonens uppdrag. Det kan också tilläggas att även präster har anmälningsskyldighet enligt förslag till ny § 13 i kyrkoordningens 54 kap. för sådant som inte ryms inom begreppet "enskild själavård".

Kyrkostyrelsen föreslår därför att diakoners löfte formuleras på följande sätt: "Vill ni i er tjänst följa vår kyrkas ordning, *iaktta den tystnadsplikt som åvilar en diakon* och förverkliga er kallelse med Kristus som förebild?". För präster föreslås följande formulering: "Vill ni i er tjänst följa vår kyrkas ordning, *iaktta den tystnadsplikt som åvilar en präst* och förverkliga er kallelse med Kristus som förebild?"

Dessa formuleringar tydliggör att tystnadsplikten ser olika ut för diakoner och präster. Dessutom står diakonens löfte inte i konflikt med uppdraget i övrigt. De undantag som finns beträffande diakoners tystnadsplikt ryms i den föreslagna formuleringen utan att de behöver anges explicit.

Utdrag ur kyrkostyrelsens protokoll

KsSkr 2011:7

Utdrag ur protokoll fört vid kyrkostyrelsens sammanträde den 16 juni 2011.

Närvarande: ärkebiskop Anders Wejryd, ordförande, ledamöterna Levi Bergström, Ingrid Smittsarve, Anna Lundblad Mårtensson, Iréne Pierazzi, Nils Gårder, Hans Wallmark, Annette Lundquist Larsson, Lars Johnsson, Lennart Sacrédeus, Birgitta Halvarsson, Mats Hagelin, Olle Burell, Sten Elmberg och Bo Hanson.

Föredragande: Rättschefen Maria Lundqvist Norling

Kyrkostyrelsen beslöt

att till kyrkomötet lämna skrivelsen 2011:7 Tystnadsplikt m.m.

Bilaga 1

Redovisning av remissutfall

Yttranden har inkommit från *samtliga stift*, i flertalet fall med gemensamma eller likalydande svar från *domkapitel* och *stiftsstyrelse* samt *Ersta Sköndal högskola*, *Johannelunds teologiska högskola*, *Kyrkans Akademikerförbund*, *Sigtuna folkhögskola*, *Samariterhemmets diakonkår*, *SKTF*, *Stiftelsen Kyrkans Jourttjänst* *Jourhavande präst*, *Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation*, *Svenska kyrkans centrum för andlig vård inom hälso- och sjukvården*, *Svenska kyrkans diakoniinstitutioner* i ett gemensamt yttrande, *Svenska kyrkans familjerådgivare*, *Svenska Kyrkans Unga*, *Badelunda församling*, *Borås Caroli församling*, *Bäve församling*, *Delsbo församling*, *Eksjö församling*, *Enköpings församling*, *Frösö församling*, *Gottsunda församling*, *Karlshamns församling*, *Kållands-Råda församling*, *Landskrona församling*, *Linköpings domkyrkoförsamling*, *Lundby församling*, *Lycksele församling*, *Malmö S:t Petri församling*, *Nora Bergslagsförsamling*, *Norrbärke församling*, *Nyköpings S:t Nicolai församling*, *Salems församling*, *Skänninge församling*, *Sundsvalls Gustav Adolfs och Skönsmons församlingar*, *Särbrå församling*, *Sätilla församling*, *Söderhamn och Sandarnes församling*, *Söndrum Vapnö församling*, *Tidaholms församling*, *Trollhättans pastorat*, *Umeå stadsförsamling* samt från *Västerviks församling*. Därutöver har spontanremisser inkommit från *Lars Birgersson*, *några diakoner i Skara stift* genom *Svante Classon*, *Erik Holmlund*, *Rolf Nordblom*, *Sjukhuskyrkans arbetslag på Akademiska sjukhuset i Uppsala* samt *Johan Sobelius*.

1. Allmänt och övergripande

Det övergripande intrycket är att remissinstanserna ser positivt på den genomgång av olika aspekter av tystnadsplikten som görs i utredningen och de förslag som läggs fram. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Växjö* uttrycker inledningsvis i sina yttranden sin uppskattning över att utredningen har kommit till stånd och välkomnar den goda ambitionen i genomgången av olika aspekter av tystnadsplikten. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Lund* skriver att det finns många goda och bra idéer, tankar och förslag i utredningen. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Göteborg* menar emellertid att det i utredningen är stort fokus på prästens vinningstjänst men att diakonens vinningstjänst delvis tappas bort; även diakonens tystnadsplikt är ovärderlig för kyrkans trovärdighet.

Domkapitlet i Karlstad skriver att det är värdefullt att vi nu genom Tystnadspliktsutredningen får ett klargörande av de regler som gäller tystnadsplikten inom Svenska kyrkan. Enligt *domkapitlet och stiftsstyrelsen i Visby* håller utredningen hög kvalitet och förmedlar ny kunskap samtidigt som den ger nya infallsvinklar på problemområdet. Stiftet framför ett tack för en välskriven och stimulerande utredning. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Stockholm* efterfrågar i sitt yttrande en tydligare och bredare definition av begreppet "enskild själavård". Vidare menar man att en avsikt med utredningen har varit att kartlägga och analysera möjliga mål- och värdekonflikter för olika parter och intressen vid upprätthållande av tystnadsplikten i olika situationer, men att det saknas en egentlig redogörelse för bland annat konfidentens behov.

Svenska kyrkans diakoniinstitutioner skriver i ett gemensamt yttrande att utredningens förslag på ett klokt sätt tydliggör skillnaden mellan prästens och diakonens tystnadsplikt, grundad i deras olika uppdrag. Detta möjliggör en konstruktiv samverkan i den gemensamma uppgiften i församlingen. Man uttrycker också sin uppskattning av titeln på utredningen *Ett skyddat rum*, som

tydliggör det överordnade perspektivet, att den kyrkorättsliga regleringen av tystnadsplikten, primärt är till för den enskilde som söker ett skyddat rum för sin livsberättelse och sin längtan efter förlåtelse. *Stiftelsen Kyrkans Jourttjänst Jourhavande präst* skriver att det är positivt att Svenska kyrkan tar ett helhetsgrepp vad gäller tystnadsplikt och sekretess. *Kyrkans Akademikerförbund* värdesätter den grundlighet med vilken utredningen har genomförts och *SKTF* skriver att utredningen har gjort en bra genomlysning och kommit fram till bra förslag till förändringar kring den komplexa frågan om tystnadsplikten.

Badelunda församling skriver att utredningen har gjort ett gott arbete och att församlingen överlag är positiv till utredningens tankegångar och förslag. Enligt *Karlshamns församling* är helhetsintrycket av utredningen positivt: ett viktigt ämne har fått en kompetent genomgång och anpassning till den verklighet som är i ständig förändring.

Erik Holmlund menar i en spontanremiss att utredningen borde ha initierat en enkät bland alla diakoner beträffande hur man har upplevt att kyrkoordningens bestämmelser om diakoners tystnadsplikt har fungerat.

2. Synpunkter på utredningens förslag till ändringar i kyrkoordningen

En stor majoritet bland remissinstanserna ställer sig generellt positiva till de av utredningen föreslagna ändringarna i kyrkoordningen. *Uppsala domkapitel* instämmer i utredningens förslag till ändringar i kyrkoordningen och bedömer att dessa är relevanta. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Växjö* skriver att man ställer sig bakom föreslagna förändringar i kyrkoordningen. *Eksjö församling* menar att föreslagna ändringar i kyrkoordningen är bra och skapar en större tydlighet i en stor och komplex fråga.

2.1 32 kap. Uppdraget som diakon, terminologi

Det finns ett starkt stöd bland remissinstanserna för utredningens förslag att diakonernas själavård ska benämnas "enskild själavård" i likhet med prästernas i stället för den nuvarande benämningen "själavårdande samtal". *Enköpings församling* skriver t.ex. att uttrycket "själavårdande samtal" har en otillfredsställande luddighet och att byta ut det begreppet till enskild själavård tydliggör att det handlar om strukturerade samtal i enskildhet och avskildhet.

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Lund menar dock att begreppet "enskild själavård" är starkt förknippat med prästens absoluta tystnadsplikt och det därför är olyckligt att ändra denna del i kyrkoordningen. Konfidenten kan med den föreslagna beteckningen komma att tro att även diakonen omfattas av absolut tystnadsplikt. Vidare anser domkapitlet och stiftsstyrelsen att man bör föra in begreppet "absolut tystnadsplikt" i paragraftexten för prästers och biskopars tystnadsplikt i kyrkoordningen. *Uppsala domkapitel* skriver att eftersom beteckningen för prästs respektive diakons själavård blir densamma om förslaget genomförs så är det viktigt att för konfidenten i den enskilda själavården klargöra vad som gäller i det enskilda samtalet.

2.1.1 Anmälningsskyldighet för diakon

Bland de remissinstanser som uttryckligen behandlar frågan om diakoners tystnadsplikt går meningarna isär beträffande utredningens förslag om anmälningsskyldighet för diakon. Det bör dock noteras att många instanser gett ett generellt tillstyrkande av utredningens förslag till ändringar i kyrkoordningen,

dvs. även bestämmelserna om diakoners tystnadsplikt. *Linköpings domkapitel* stöder förslaget med motiveringen att det är till gagn för de barn och unga som behöver ett rättsligt agerande för att deras livssituation ska förändras.

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Visby hänvisar till en diskussion med diakoner inom stiftet där det visade sig att en majoritet avvisade den skärpning av anmälningssplikten för diakoner som utredningen förespråkar. Domkapitlet och stiftsstyrelsen vill behålla den större möjlighet till individuella avvägningar som ett ”bör” snarare än ett ”ska” skänker.

Enligt *domkapitlet och stiftsstyrelsen i Stockholm* är ändringen i 32 kap. 9 § kyrkoordningen som innebär att diakonens anmälningsskyldighet bryter tystnadsplikten utmärkt och efterlängtd. Man noterar dock att det inte förs något resonemang om anmälningsskyldighet i förhållande till sårbara vuxna.

Svenska kyrkans diakoniinstitutioner tillstyrker de föreslagna förändringarna. Man skriver att diakonens tystnadsplikt har en delvis annan karaktär än prästens/biskopens, som är knuten till bikten. Detta innebär att diakon och präst kan samverka med sina delvis olika instrument i kyrkans gemensamma själavårdsuppdag.

Landskrona församling menar att gällande direktiv – att diakoner ska handla som om de hade anmälningsskyldighet – är bättre och att den gamla skrivningen därför bör kvarstå. Dessa direktiv medger att diakonerna ställer konfidenten inför ett val om denne vill fortsätta samtalet, med upplysning om att anmälningsskyldighet då gäller, medan den nya skrivningen blir tvingande för diakonen. Församlingen befärar att den nya skrivningen kan leda till att människor inte vänder sig till diakonen, dels för att en anmälningsskyldighet sänder ut fel signaler, dels för att diakonen riskerar att uppfattas som myndighet.

Erik Sobelius skriver i en spontanremiss att utredningens förslag bygger på antagandet att socialnämnden eller motsvarande i varje kommun, utan undantag, har kompetens att avgöra vad som är barnets bästa. Sobelius menar emellertid att det finns alltför många exempel på hur barn far illa på grund av vad kommuntjänstemän eller motsvarande gör eller underlåter att göra.

2.2 Inledningstext, Tolfte avdelningen

Flera remissinstanser bl.a. *domkapitlet i Västerås*, *Enköpings församling*, *Lycksele församling* och *Särbrå församling* ansluter sig till betänkandets förslag till ändring av inledningstexten till kyrkoordningens tolfte avdelning, andra stycket som anger motivering till den absoluta tystnadsplikten. *Svenska kyrkans diakoniinstitutioner* bejaktar utredningens förslag med den modifieringen att förslagets pluralform ”synder” ändras till singularformen ”synd”. Man menar att den föreslagna ordalydelsen ”Bekännelse av synder sker ...” kan förleda tanken till att bekännelsens fokus är en uppräknings av en ytlig, moraliserande syndakatalog.

Andra remissinstanser framför emellertid kritik mot förslaget. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Lund* menar att utredningens förslag till teologisk motivering av tystnadsplikten inte är övertygande. Man menar samtidigt att nuvarande formulering i inledningstexten skulle kunna bli tydligare i sak, såväl dogm-historiskt som pastoralt teologiskt. Är det t.ex. synden eller syndens skuld som för alltid är utplånad?

Domkapitlet i Karlstad förhåller sig mycket kritiskt till utredningens förslag. Man framhåller inledningsvis att utredningens resonemang om att det är syndens skuld som är bortlyft, medan själva synden alltså existerar men inte längre tillräknas den som fått den förlåten, inte är förankrad i utredningens genomgång av tystnadsplikten i teologiskt och historiskt perspektiv. Domkapitlet hade önskat en definition av synd- och skuldbegreppen i utredningen. För kyrkan är synd och

skuld religiösa begrepp som äger sin giltighet i relationen mellan människan och Gud. Det framgår inte av utredningen om man skiljer på synd och skuld inför Gud (*coram deo*) och synd och skuld inför människor (*coram hominibus*). Domkapitlet framhåller att syndens borttagande gäller *coram deo*, *coram hominibus* kan synden däremot fortfarande vara i högsta grad levande som moralisk skuld. Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Härnösand avstyrker utredningens förslag till ändring i inledningstexten till tolfte avdelningen,

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Stockholm skriver att inledningstexten skulle bli mera tydlig om det gjordes en uppdelning mellan bikt och enskild själavård. Man föreslår dessutom att den föreslagna formuleringen ”och eftersom Kristus tiger om vad som sägs, är även den lyssnande prästen skyldig att tiga” tas bort. Man menar att det centrala är att Gud förlåter. Även *Kyrkans akademikerförbund* riktar kritik mot formuleringen att Kristus tiger. Man menar att Kristus inte alls tiger när en människa vänder sig till honom. Dessutom har prästen i enskild själavård inte endast till uppgift att tiga och lyssna utan även att trösta, vägleda och undervisa. Kyrkoordningens text bör därför snarast handla om att inte föra vidare det som sägs. *Ersta Sköndal högskola* skriver att Kristus i första hand förlåter och att tystnaden inte är något centralt tema i Bibeln eller i kyrkans tradition. Genom den föreslagna formuleringen riskerar man enligt högskolan en språklig sammanblandning mellan ”tigande”, som hör till den mänskliga sociala sfären, och förlåtelsens egentliga innebörd.

Landskrona församling motsätter sig den föreslagna formuleringen som man menar bygger på en katolsk ämbetsteologi. Det allmänna prästadömet och församlingens ansvar för själavården försvagas och istället lyfts ämbetet fram. Enligt församlingen vilar formuleringen på en bräcklig grund hos Luther (endast några ord från ett bordssamtal) och avspeglar inte alls luthersk teologi kring synden. En luthersk rättfärdiggörelselära betonar att synden inte är utplånad utan istället inte tillräknas den syndige, för Kristi skull genom tron. Man föreslår därför att en ny formulering lyder: ”Den bekända och förlättna synden tillräknas inte längre”.

Rolf Nordblom skriver i en spontanremiss angående användning av orden skuld och synd att utredningens resonemang torde få konsekvenser för gudstjänstens liturgi, exempelvis beträffande ”O Guds lamm som borttager världens synder ...”.

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Skara påtalar att en konsekvens av utredningens förslag att använda termen ”enskild själavård” för både prästers och diakoners själavårdande kontakter (se ovan) är att formuleringarna i inledningstexten till kyrkoordningens tolfte avdelning behöver förändras ytterligare. Meningen ”Förtroendet för den enskilda själavården kräver att prästen inte kan befrias från sin tystnadsplikt” behöver justeras eftersom begreppet ”enskild själavård” är enbart syftar på prästens själavård.

Även *domkapitlet och stiftsstyrelsen i Härnösand* menar att om man inför begreppet ”enskild själavård” även för diakoner så måste skillnaden mellan diakoners och prästers tystnadsplikt blir tydlig i inledningstexten. Domkapitlet och stiftsstyrelsen noterar vidare att det även behöver göras en ändring till ”enskild själavård” i bestämmelserna om obehörighet att utöva kyrkans vigningstjänst för diakoner (32 kap. 12 §, p.2).

2.3 54 Kap. Undantag från offentlighet från handlingar

2.2.3.1 Förbud mot att röja uppgifter i kyrkans familjerådgivning

De remissinstanser som yttrat sig över förslaget ställer sig positiva. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Lund* skriver att det är bra att bestämmelsen om förbud att

röja uppgifter i kyrkans familjerådgivning och om undantag från förbudet motsvarar vad som gäller i den kommunala familjerådgivningen. *Söndrums Vapnö församling* menar dock att bestämmelsen är ”krångligt” formulerad och svår att förstå.

2.3.2 Generell anmälningsskyldighet

En klar majoritet bland remissinstanserna bejakar förslaget att i kyrkordningen införa en generell anmälningsskyldighet inom Svenska kyrkan till barns skydd. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Strängnäs* välkomnar att anmälningsplikten nu blir synliggjord i kyrkoordningen. *Domkapitlet i Karlstad* stöder utredningens förslag om att en ny bestämmelse om anmälningsskyldighet motsvarande vad som gäller enligt socialtjänstlagen införs i kyrkoordningen.

Det finns emellertid även vissa invändningar mot förslaget. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Göteborg* menar att det inte är logiskt att lägga in en bestämmelse som i sak uppmanar till att lämna uppgifter i ett kapitel i kyrkoordningen som har rubriken ”Undantag från offentlighet för handlingar”. Man framhåller dessutom att bestämmelserna i 54. kapitlet avser uppgifter i skriftliga handlingar medan den nya föreslagna bestämmelsen i första hand torde avse muntliga uppgifter. Stiftet förordar i stället en bestämmelse om anmälningsplikt förs in under 32 kap. Uppdraget som diakon 9 § samt i 54 kap. 14 och 15 §.

Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation avstyrker förslaget till reglering i 54 kap. 13 a §. Arbetsgivarorganisationen delar uppfattningen att den som i kyrkans verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd är skyldig att genast anmäla det till socialnämnden men anser att detta bör regleras i kyrkoordningen så att det är möjligt att följa upp och eventuellt sanktionera underlåtenhet att anmäla. Kyrkoordningen kan och bör enligt arbetsgivarorganisation inte reglera förhållanden som avser förhållandet mellan arbetsgivare och alla anställda. Däremot måste Svenska kyrkans arbetsgivare verka för de förpliktelser som de har genom att de representerar delar av Svenska kyrkan och har att följa kyrkoordningen. Kyrkoordningen kan sannolikt enligt arbetsgivarorganisation inte heller direkt reglera förhållanden för dem som deltar i kyrkans verksamhet som ideella medarbetare. Kyrkoordningen kan däremot reglera förhållanden som gäller vigningstjänsten.

Söndrum Vapnö församling påpekar att det inte endast är barn som kan fara illa utan även ungdomar och personer med utvecklingsstörning eller psykisk ohälsa, som kan vara omyndiga. *Umeå stadsförsamling* skriver att det behöver tydliggöras vilka som omfattas av anmälningsskyldigheten eftersom orden ”den” och ”alla” även inbegriper dem som tillfälligt medverkar eller deltar i en verksamhet och som församlingen eller kyrkan inte kan ålägga en skyldighet.

2.3.3 Undantag från förbud mot att röja uppgifter

Bestämmelser beträffande undantag från förbud mot att röja uppgifter kommenteras endast undantagsvis, vilket innebär att förslaget torde bejakas av de allra flesta remissinstanser. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Stockholm* pekar dock på att formuleringarna beträffande barn som far illa skiljer sig mellan den föreslagna bestämmelsen om undantag från anmälningsskyldighet, 54 kap. 15 a § och den föreslagna bestämmelsen om anmälningsskyldighet, 54 kap. 13 a §. I ena fallet talas det om att ett barn ”utnyttjas sexuellt eller utsätts för fysisk eller psykisk misshandel i hemmet” medan det i det andra fallet talas om att ingripa till ”ett barns skydd”. Enligt Stockholms stift är det olyckligt med olika formuleringar då det kan leda till tolkningssvårigheter.

2.3.4 Övrigt

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Lund anser att man bör föra in begreppet ”absolut tystnadsplikt” i paragraftexten för prästernas/biskopens tystnadsplikt och inte enbart i kyrkohandboken som är förslaget.

KsSkr 2011:7
Bilaga 1

3. Synpunkter på utredningens förslag till ändringar i Kyrkohandboken

3.1 Bikt, inledningstext

Förslagen till ändringar inledningstexten till kapitlet Bikt i kyrkohandboken får stöd hos remissinstanserna.

3.2 Vigningslöften för präster och diakoner

Utredningens förslag att aktualisera tystnadsplikten i vigningslöftena för präster och diakoner delar remissinstanserna i två läger. Enligt *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Strängnäs* finns det en pedagogisk vinst med att i vigningsgudstjänsten ge offentlighet åt att det som anförtrotts i själavård ska bevaras i tystnad. Stiftet pekar samtidigt på att begreppet ”diakonissvigning” fortfarande dröjer sig kvar i handboken. Man menar att diakonissbegreppet bör utgå, med hänvisning till att det tredelade ämbetet endast innefattar begreppen diakon, präst och biskop. Man finner det önskvärt att ändringarna i kyrkohandboken kan införas snarast och inte bör dröja tills ny handbok träder i kraft.

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Växjö är positiva till förslaget att ha med tystnadsplikten i de frågor som ställs till präst- och diakonkandidaten vid vigningen. Man anser dock att det är viktigt att i löftena tydliggöra att tystnadsplikten för präst och diakon inte är identiska. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Luleå* välkomnar förslaget i sin helhet och skriver att förändringarna medför ett förtydligande som är mycket bra. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Stockholm* stöder förslaget. Man påpekar dock att formuleringen som föreslås är densamma för präster och diakoner trots att tystnadsplikten inte är det.

Svenska kyrkans Centrum för andlig vård inom hälso- och sjukvården tillstyrker förslaget. Visserligen lovar präst- och diakonkandidaterna att följa kyrkans ordning, men tystnadsplikten är viktig att särskilt understryka. Man skriver också att det ur sjukhuskyrkans ekumeniska synvinkel är angeläget att jämföra med andra samfunds vigningslöften, där nämnandet av tystnadsplikten har en egen plats bland löftena.

Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation skriver i sitt yttrande att eftersom utredningen föreslår ett konsekvent användande av termen enskild själavård så bör frågorna i kyrkohandbokens ritual vid präst- och diakonvigning vara ”i tystnad bevara det ni i enskild själavård anförtrotts ...”.

Gottsunda församling stöder utredningens förslag med motiveringen att tystnadsplikten är något människor ser som en mycket viktig del i uppdraget för diakon och präst. *Hörby församling* skriver att uttalade tystnadslöften i vigningsritualen är angeläget att pedagogiska skäl. *Karlshamns församling* menar att förslaget är utmärkt och undrar varför det inte kommit tidigare. Dock borde det enligt församlingen ordet ”bikt” kunna infogas vid prästvigning. Detta för att påminna om bikten och för att framhäva att det är skillnad mellan prästers och diakoners själavård.

Lycksele församling skriver att eftersom det är kvalitativ skillnad mellan prästens och diakonens tystnadsplikt så bör detta framgå av präst- respektive diakonvigningslöftena. *Söndrum Vapnö församling* ser förslaget att aktualisera

tystnadsplikten i vagningslöftena som ett sätt att stärka både det skyddade rummet och ämbetet. Man hänvisar emellertid till att det för diakonerna finns flera undantag från tystnadsplikten och att det måste kännas märkligt att stå inför Gud och hela kyrkan och lova något som har förbehåll och där man i undantagsfall faktiskt inte kan bevara tystnaden.

Enligt *Umeå Stadsförsamling* behöver frågan om tystnadsplikten formuleras och uttryckas utifrån de båda vagningstjänsternas särskildhet och därför se olika ut i respektive vagningslöfte. *Johan Sobelius* skriver att om man vill föra in tystnadsplikten i vagningslöftena så bör man ge tystnadsplikten utrymme i en egen fråga istället för att som nu i förslaget mixa in den i en fråga av annat slag.

Domkapitlet i Linköping avstyrker förslaget med motiveringen att det lyfter fram tystnadsplikten på ett onödigt sätt då den ändå ingår i kyrkans ordning. Domkapitlet kan däremot tänka sig att tystnadsplikten aktualiseras i inledningsorden i vagningsordningen. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Skara* finner det tveksamt att lyfta fram just denna kyrkoordningsregel i vagningslöftena. Man menar dessutom att förändringen felaktigt kan ge intrycket att den absoluta tystnadsplikten också gäller diakonerna.

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Göteborg förespråkar ingen ändring i vagningslöftena, utan anser att den hänvisning som idag finns i löftena till "att följa vår kyrkas ordning" är tillräcklig. Man skriver dessutom att förslaget innehåller formuleringen: "det ni i själavård anförtröts". Det är svårt att tolka vad som avses med ordet själavård. "Enskild själavård" är den term som används i regelverken när det gäller den absoluta tystnadsplikten. När det gäller diakonerna och med de undantag som gäller för dem avseende tystnadsplikten i enskild själavård, blir den tolkningen enligt stiftet ytterligare komplicerad.

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Härnösand avstyrker förslaget. Man menar att det inte är nödvändigt att bryta ut en del ur kyrkans ordning och särskilt betona tystnadsplikten. Dessutom inför man ett nytt begrepp, "själavård", vars betydelse blir osäker när man annars talar om bikt och enskild själavård.

Svenska kyrkans diakoninstitutioner avstyrker förslaget. Man delar utredningens bedömning att upprätthållandet av tystnadsplikten är ytterst väsentlig, men menar att detta ingår som en integrerad del av hela det spektrum som innefattas i det nuvarande löftet om att följa kyrkans ordning. Att bryta ut en beståndsdel ur kyrkans ordning och nämna den explicit är en tveksam utveckling som kan resultera i en med tiden allt längre uppräkningslista.

Även *Kyrkans Akademikerförbund* riktar kritik mot förslaget. Man pekar på att en konsekvens av att lägga in en sådan fråga i ordningen för diakon- och prästvagning är att tystnadsplikten får en mer framträdande plats i vagningsordningen än den enskilda själavården. Frågan om tystnadsplikten är bara en del av det som rör enskild själavård och ska därför inte lyftas fram och benämnas mer än den enskilda själavården i sig själv.

Borås Caroli församling tycker inte att frågorna vid präst- och diakonvagning behöver ändras. Man skriver att diakons och prästs tystnadsplikt är olika och att detta riskerar att bli alltför komplicerat att uttrycka konsekvent i vagningslöftena. Kyrkoordningen är en del av kyrkans ordning och den innehåller reglering av tystnadsplikten. Genom det hittills gällande löftet har man redan lovat att hålla tystnadsplikten. Dessutom framhåller församlingen att om präst/diakon innehar annan anställning än präst- eller diakontjänst så ska inte regelverket komma i konflikt med vagningslöftena.

Enköpings församling stöder inte förslaget om ändringar i kyrkohandboken. Man menar att de försök att tydliggöra de skillnader som gäller mellan prästers och diakoners tystnadsplikt motverkas av att man i både präst- och diakonvagn-

ningen nämner tystnadsplikten på samma sätt. Dessutom menar man att det är tveksamt att i löftesgivningen för diakoner ha två löften som kan vara motstridiga, nämligen dels att stå på de svagas sida, dels tystnadslöftet.

KsSkr 2011:7
Bilaga 1

4. Självvård och tystnadsplikt i praktiken

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Växjö delar utredningens slutsatser när det gäller självvårdens förutsättning, självvård i team, självvård och handledning, självvård inom sjukvården. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Lund* har inte några särskilda synpunkter på de slutsatser som utredningen formulerar i kapitel 5, Självvård och tystnadsplikt i praktiken. Man skriver dessutom att självvård och tystnadsplikt bör vara obligatoriska inslag vid utbildning till präst, diakon och församlingspedagog.

Källands- Råda församling menar att utredningens analyser och slutsatser i detta kapitel är balanserade och väl underbyggda. *Trollhättans pastorat* skriver att det är mycket angeläget att finna enkla, lättförståeliga, tydliga och klara regler och riktlinjer för tystnadsplikten. Enligt församlingens erfarenhet är det inte lätt att sortera ut alla begrepp och gränsdragningar och förstå vad de betyder i praktiken. Man menar att det här finns ett stort behov av utbildning och information.

4.1 Självvård i församlingen

Svenska Kyrkans Unga skriver att det är också viktigt för den som är inblandad i ett samtal med en präst eller en diakon att veta när det är enskild självvård och inte. Kan det som börjar som ett fikasamtal bli till enskild självvård? Vem avgör i så fall när det blir enskild självvård av ett samtal, prästen/diakonen eller konfidenten? Svenska Kyrkans Unga menar att präst och diakon här har ett viktigt ansvar att dra upp gränser. Man skriver också att det är viktigt med stöd och utbildning till både anställda och ideella ledare i att förstå innebörden av anmälningsplikten. Barn och ungdomar i Svenska kyrkans verksamhet ska kunna känna sig trygga, och barn som far illa ska kunna få hjälp.

Enköpings församling framhåller att det ibland av säkerhetsskäl kan vara viktigt att någon annan person känner till att och var ett enskilt självvårdande samtal pågår. Detta är en arbetsmiljöfråga som bör beaktas.

Skänninge församling riktar kritik mot definitionen av begreppet "enskild självvård" på sid. 102 i utredningen. Enskild självvård definieras bl.a. som "ett samtal som sker under avskildhet i ett personligt möte mellan en diakon eller präst och en konfident eller en liten grupp, till exempel en familj, med ett gemensamt problem som de tillsammans vill bearbeta inför diakon eller präst". Kritiken avser att man här öppnar upp för att även samtalet med flera personer samlade på ett ställe tillsammans med prästen eller diakonen skulle betecknas som enskild självvård.

4.2 Självvård och handledning

Domkapitlet i Linköping skriver att tystnadsplikten för präster kan vara absolut trots att prästen undergår handledning. Man betonar att handledning syftar till att behandla prästens reaktioner och inte primärt konfidentens material och förutsätter en omsorgsfull avidentifiering. Man menar dock att individuell handledning bör ha företräde framför grupphandledning med tanke på bevarandet av tystnadsplikten. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Stockholm* menar att det är bra att vikten av handledning betonas.

Landskrona församling menar att ovillkorlig eller absolut tystnadsplikt hör till bikten. För de övriga samtalen bör församlingsvårdens generella sekretess gälla. Detta motiveras med att det är konfidentens bästa som ska stå i centrum (inte kyrkans förtroende) och att professionaliteten ökar om präst och diakon i handledning eller andra professionella sammanhang kan beröra de frågeställningar som aktualiseras.

Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation noterar med tillfredsställelse att präster ska kunna avidentifiera och dryfta självavårdssamtal inom ramen för arbetshandledning. Man menar att det är viktigt att det råder samsyn kring frågan om arbetshandledningens metodik. Det handlar bland annat om medarbetares kompetensutveckling och deras förmåga att utföra sitt arbete. Det är enligt arbetsgivarorganisationen också en viktig faktor i arbetsmiljöarbetet.

Sjukhuskyrkans arbetslag på Akademiska sjukhuset i Uppsala skriver att man är tacksamma över skrivningen kring handledning på sid. 14. Arbetslaget hade dock önskat att utredningen tydligare hade fokuserat på gruppens gemensamma ansvar. Man menar att det är en klar fördel om en avidentifiering inte blir så omfattande att det ärende man får handledning på i många stycken framstår som något annat än det i verkligheten är. Fokus bör ligga på att göra självavårdaren bättre rustad för fortsatta uppgifter.

Sjukhusprästen Lars Birgersson är i en spontanremiss kritisk mot förslaget att enskild självavård för prästen ska omgärdas av absolut tystnadsplikt. Det är enligt Birgersson inte möjligt för prästen att få handledning om tystnadsplikten ska vara absolut och en sådan handledning behövs. Birgersson vill skilja mellan bikten tystnadsplikt skulle kunna kallas "biktsekretess" och tystnadsplikt vid enskild självavård som skulle kallas "enskild självavårdssekretess". För den senare skulle råda en sträng tystnadsplikt med vissa undantag, t.ex. handledning, konsultation och deltagande i teamarbete för konfidentens bästa.

4.3 Självavård inom kriminalvården

Domkapitlet i Västerås ser det som angeläget att riktlinjer beträffande tystnadsplikten utarbetas för präster och diakoner som tjänstgör inom kriminalvården.

4.4 Självavård inom sjukvården

Sjukhuskyrkans arbetslag på Akademiska sjukhuset skriver beträffande besök hos patient på sjukhus att det ofta journalförs att man har varit där och haft samtal med patienten i fråga, särskilt om personal på uppmaning av patient ringt och bokat samtalet. Personalen är nämligen ålagd att föra journal över allt som händer kring/med patienten och ur patientsäkerhetssynpunkt behövs detta för att man ska kunna få en samlad bedömning av vilka insatser som gjorts. Arbetslaget menar att det är av yttersta vikt att behålla tystnaden kring vad samtalet med den enskilde handlat om, men att det framstår som orimligt i sjukhusets värld att det inte antecknas. Man menar att detta inte bör vara ett problem eftersom personalen är skyldig att iaktta sekretess.

Trollhättans pastorat skriver att det är viktigt med tydliga, klara och enkla regler och riktlinjer som används transparent. Präster och diakoner får som kyrkans företrädare inte hamna i hemlighetsmakeri och godtycklighet kring tystnadsplikten. Tydlig information utåt förutsätter tydliga regler och riktlinjer inåt. Man skriver att när en sjuksköterska ringer och ber en präst eller en diakon att komma till en patient så kan vi inte smyga oss dit obemärkta, vi måste kanske t.o.m. behöva hjälp för att komma in.

4.5 Telefonsjälavård

KsSkr 2011:7
Bilaga 1

Beträffande telefonsjälavård diskuterar utredningen bl.a. frågan om olika omständigheter där ett själavårdssamtal kan övergå till att vara något annat slags samtal. I detta sammanhang diskuteras som exempel en suicidbenägen konfident som ber prästen ringa efter ambulans och personer som ringer till telefonsjälavården många gånger och talar med olika präster om samma problem. Enligt utredningen kan dessa situationer innebära att samtalets karaktär av enskild själavård bryts och övergår i något annat.

Linköpings stiftsstyrelse ifrågasätter utredningens resonemang beträffande en suicidbenägen konfident inom telefonsjälavården. Stiftsstyrelsen ställer frågan vad det får för konsekvenser när den absoluta tystnadsplikten ibland kan bli förhandlingsbar eller upphöra.

Stiftelsen Kyrkans Jourttjänst Jourhavande präst ifrågasätter utredningens resonemang beträffande att en präst i telefonsjälavård i två fall kan konstatera att ett samtal inte längre uppfyller kriterierna för enskild själavård. Det gäller dels om en suicidkonfident ber prästen ringa efter ambulans, dels om prästen bedömer konfidenten vara en "vaneringare". Stiftelsen undrar vad det är som gör att just begäran om att prästen ska ringa efter ambulans innebär att samtalet upphör att vara enskild själavård. När det gäller de s.k. vaneringarna menar man att resonemanget leder till godtycklighet. Vem avgör när någon blir en vaneringare? Man menar att det skapar en stor osäkerhet och välter över ansvaret på den enskilde prästen att i stunden avgöra om det "skyddade rummet" plötsligt ska bli ett öppet rum. Beträffande vaneringarna menar stiftelsen vidare att utredningen gör sig skyldig till en feltolkning av biskopsbrevet 2004. Att något "får bearbetas i utbildning och handledning" är inte det samma som att det är tillåtet "att inom jourteamet diskutera fallet", som det heter i betänkandet.

Stiftelsen riktar dessutom kritik mot att utredningen inte lägger förslag om att skydda de kodade joursheman som finns för telefonsjälavården, nationellt och i stiftet. Man menar att redan spekulationer om vem som finns bakom ett visst kodnamn kan ställa till stor skada. Alla sheman kopplade till telefonsjälavården inklusive kodnyckel borde kunna skyddas med hänvisning till förbudet att röja uppgifter inom kyrkans personaladministration enligt 54 kap. 4 § eller hemlighållas som så kallade säkerhetsåtgärder som skyddas av förbudet i 54 kap. 10 § i kyrkoordningen.

Även *Svenska kyrkans diakoniinstitutioner* ifrågasätter utredningens bedömning att karaktären av enskild själavård för samtal inom telefonsjälavården kan brytas när det är fråga om s.k. vaneringare eller när det rör sig om suicidsamtal. Diakoniinstitutionerna menar att man inte bör införa denna form av undantag. Om den tjänstgörande prästen i stunden missuppfattar situationen och gör en felaktig bedömning är hon eller han helt utlämnad åt det faktum att tystnadsplikten då brutits på felaktiga grunder. Om Svenska kyrkan luckrar upp den absoluta tystnadspliktens krav på det sätt utredningen föreslår blir den enskilda prästen inte bara mer utsatt utan hamnar också i omöjliga gränsdragnings-situationer. Man skriver vidare att ett fåtal misstag snabbt kan radera det förtroende människor har för tystnadsplikten i kyrkan. Förutom att den konfident som kunnat ringa 112 för att tala med jourhavande präst har möjlighet att själv ringa 112 för att beställa ambulans, är det i realiteten så att det förekommer även andra önskemål om kontakter som prästen ska ta, exempelvis med familjemedlemmar, vänner eller någon församlingsmedarbetare. Slutligen är det inte helt ovanligt att samtal från mytomaner mynnar ut i denna typ av uppdrag där mytomanen sätter press på prästen att agera.

Svenska Kyrkans Unga ifrågasätter resonemanget kring telefonsjälavård som ibland upphör att vara enskild själavård. Är det rimligt att enskild själavård upphör när samma person pratar med olika präster inom telefonsjälavården? På vilket sätt skiljer det sig från när en person i en församling går i samtal med olika präster eller diakoner? Man ifrågasätter att den ena parten i ett samtal ensidigt på detta sätt ska kunna bestämma karaktären på samtalet.

4.6 Själavård via e-post, internet och sms

Domkapitlet i Västerås skriver att även om det i betänkandet inte läggs fram något konkret förslag utifrån kapitel 5. Själavård och tystnadsplikt i praktiken, så är det ändå angeläget att riktlinjer utarbetas för själavård via Internet, själavård via e-post eller sms och s.k. nätbaserade *communities*. Man menar att det är angeläget med sådana riktlinjer eftersom dessa former av "samtal" rimligen får konsekvenser för upprätthållande av tystnadsplikten.

Enligt *domkapitlet och stiftsstyrelsen i Växjö* bör hela området kring själavård via internet, sms och e-post snarast utredas av kyrkan. Man ser ett stort behov där Svenska kyrkan bör ta ett mycket större samlat ansvar på samma sätt som man gjort för telefonjouren och menar att detta är speciellt viktigt för att nå unga människor.

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Lund skriver att den nationella nivå bör komma med riktlinjer och rekommendationer då det gäller de "nya" sätten att kommunicera som t.ex. blogg, twitter och facebook och att frågan ständigt bör aktualiseras av biskopen, kontraktsprostarna och kyrkoherdarna.

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Göteborg konstaterar att det vid användning av Internet, e-post och sms inte går att garantera att inte någon annan än vigningstjänst innehavare och konfident får del av samtalen eller korrespondensen. Man menar därför att den själavård som äger rum inom ramen för dessa medier inte kan anses falla in under det som betecknas som enskild själavård. Här, menar man, får istället den tystnadsplikt mm som gäller för församlingsvårdande verksamhet anses träda in.

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Luleå förmodar att önskemålen om enskild själavård på elektronisk väg kommer att öka. Man betonar samtidigt vikten av det personliga mötet och framhåller att präster och diakoner ska visa människor på möjligheten att träffas för ett personligt samtal i stället för på Internet. Stiftet menar visserligen att det kan vara mycket svårt att hitta tekniska lösningar på Internet där den enskildes integritet kan garanteras men vill ändå uppmana Kyrkostyrelsen att snarast undersöka möjligheten att få fram "enskilda rum" på Svenska kyrkans webbplats där det är möjligt att bedriva enskild själavård med garanterad säkerhet.

Enligt *domkapitlet och stiftsstyrelsen i Stockholm* bör enskild själavård inte ske via sms och e-post etc. Man skriver vidare att det på sidan 134 i utredningen anges att en arbetsgivare på grund av tystnadsplikten och förekomsten av själavård via e-post och sms inte får gå in i en prästs eller diakons dator. Enligt stiftet är denna uppgift felaktig. Enligt svensk lagstiftning får en arbetsgivare ta del av information från sin arbetstagares dator.

Stiftelsen Kyrkans Jourttjänst Jourhavande präst anser att det är positivt att utredningen bejakar att enskild själavård kan erbjudas via internet, e-post och sms trots att de tekniska förutsättningarna inte kan garantera full sekretess. I utredningen slås fast att präst och diakon är bundna av respektive tystnadsplikt även om tekniken inte kan garantera full sekretess. För tydlighetens skull bör det enligt stiftelsen klargöras för konfidenten att full sekretess av tekniska skäl inte kan garanteras över dessa media.

Enlig *Svenska Kyrkans Unga* behöver frågorna kring enskild självvård på nätet utredas mer. Man uppmanar därför Svenska kyrkan att göra en utredning kring självvård på nätet och reflektera mer kring hur man ska jobba med nätet och vilka regler som bör gälla för samtal via ”chat”, mejl, sms och Internet.

Enligt *Johannelunds teologiska högskola* är en stor svårighet med självvård via Internet att man inte med stor säkerhet kan veta att det som skrivs inte kan läsas av någon annan. Vidare skriver högskolan att sms, pga. att meddelandena är så kortfattade, har nackdelen att endast medge ett minimum av nyanser. Högskolan pekar vidare på riskerna med att en mobiltelefon, och även en dator, kan bli stulen och att lagrad information härigenom kan spridas.

Linköpings domkyrkoförsamling vill bestämt avråda från att självvård bedrivs via elektroniska media eftersom sekretess inte kan garanteras. *Umeå stadsförsamling* anser att prästens absoluta tystnadsplikt inte kan råda när självvård sker i team, via telefon eller internet, eftersom den personliga integriteten inte absolut kan garanteras.

4.7 Övrigt

Kyrkans Akademikerförbund anser att det i utredningen inte tydligt går att se hur den arbetsrättsliga bedömningen ska göras när en anmälan kommer om att en präst eller diakon har brutit mot tystnadsplikten. Man undrar om personen då kan fortsätta i sitt arbete men få enskild självvård borttagen från sina arbetsuppgifter.

Ersta Sköndal Högskola efterfrågar angående utbildningen av präster och diakoner ett förtydligande om att studenterna under utbildningstiden bör gå i egen självvård.

Landskrona församling menar att det är en brist i utredningen att den inte alls diskuterar de särskilda omständigheter som självvård för minderåriga innebär. Församlingen efterlyser en genomgående diskussion med tydliga riktlinjer kring var, när hur och med vem samtal med minderåriga bör ske.

5. Information om bikten inom Svenska kyrkan

Domkapitlet i Linköping skriver att bikten bör vara ett återkommande tema vid prästmöten och olika former av fortbildning. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Skara* har inget att invända mot att bikten och dess roll lyfts fram eftersom den är ett viktigt uttryck för vad som kan benämnas trons praxis. Man menar att det teologiskt och pedagogiskt behöver tydliggöras att bikten kan betraktas som ett slags friskvård för själen. *Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Strängnäs* ser positivt på att man i utredningen har lyft fram bikten på ett tydligt sätt och poängterat att denna ska ha en central roll i kyrkolivet.

6. Övriga synpunkter

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Luleå skriver att stiftet avser att genomföra en stor fortbildningssatsning, framförallt för vinningstjänsten, om tystnadsplikt och anmälningsplikt när man sett vad denna utredning resulterat i. Stiftet ser gärna att kyrkokansliet bidrar genom att arbeta fram utbildningsmaterial som kan användas av stiftet.

Domkapitlet och stiftsstyrelsen i Visby saknar i utredningen ett tydligt krav på att församlingar ska tillhandahålla lämpliga rum för bedrivande av enskild självvård. Stiftet påpekar att handledning är lika nödvändig för diakoner som utövar självvård som för präster.

Svenska kyrkans diakoniinstitutioner delar utredningens bedömning att det är mycket viktigt hur präst- och diakonutbildningarna behandlar självvård och tystnadsplikt. Man menar också att detta förutsätter att det finns en tydlighet i vad Svenska kyrkan menar med självvård och beträffande hur självvård förhåller sig till terapeutiska samtal eller andra former av stödjande samtal. Dessutom skriver diakoniinstitutionerna att undervisningen om självvård och tystnadsplikt är ett alldeles utmärkt område för att belysa hur de två uppgifterna inom vörningstjänsten kan samspela med varandra.